

Kratka zgodovina centralnega bančništva

...ali zakaj nujno potrebujemo spremembe

Ste se kdaj vprašali, od kod izvira naš bančni sistem ter kako v resnici deluje?
Vas je kdaj zanimalo, kako nastaja denar?

Odgovore na ta vprašanja ponuja sledeči povzetek knjige **Ellen Hodgson Brown: Web Of Debt**. Napisan je z dovoljenjem avtorice. Besedilo si sledi v enakem zaporedju kot v knjigi. Poglavlja o Sloveniji ter Evropski centralni banki so delo prevajalca.

KAZALO

1. Sumerci	4
2. Krščanstvo in Srednji vek	4
3. Denar kot duplikat računov (tally system)	5
4. Oliver Cromwell	5
5. William III in rojstvo Bank of England	6
6. Ameriške kolonije začno izdajati lasten denar	7
7. Prepoved izdaje denarja v kolonijah	7
8. Neodvisne ZDA	9
9. Prva ameriška državna banka	9
10. Abraham Lincoln	10
11. Zlati standard	12
12. Ulični protesti in populistično gibanje	12
13. Zakon o Federal Reserve	13
- Kdo je lastnik Federal Reserve?	14
14. Davek na dohodek	15
15. Velika depresija in New Deal	16
16. Bretton Woods	19
17. JF Kennedy	20
18. Vojna v Vietnamu	20
19. Petrodolarji	22
20. Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (WTO)	25
21. Skok v Evropo	26
22. Nedavna finančna kriza	28
- Skrivno prirejanje trga	29
23. Barack Obama	30
24. Kako je v Sloveniji?	33
25. Evropska Centralna Banka	37
- Kako je ECB organizirana?	38
- Primerjava med Federal Reserve ter Evropsko centralno banko	41
26. Banka za mednarodne poravnave (Bank of International Settlements)	43
27. Kje se trenutno nahajamo?	45
28. Kako naprej?	48
- Valute in banke lokalnih skupnosti	49
- Reforma nacionalnih valut	51
- Problem dolga tretjega sveta, mednarodna valuta ter mednarodni denarni standard	57
29. Zaključki	59
30. Povezave in viri	61

Sumerci

Sumerska skupnost je bila agrarna ekonomija. Iz tega obdobja izvirajo prvi dokazi o kovanem denarju (bakreni novci imenovani 'shekel') – 3200 pr. n. št. Templji so takrat služili kot skladišča za pridelke. Bili so javne institucije, ki so opravljale dobrodelne funkcije (pomagale sirotam, vdovam, starejšim). Bile so avtonomne, financirale pa so se dajanjem svoje zemlje v najem ter z obrestmi za svoja posojila. Kmet je lahko dobil določeno količino pridelka vnaprej, če ga je ob naslednji žetvi vrnil nazaj skupaj z nekaj dodatne količine. Tako so bili templji prav za prav nekakšna centralne banke, ki so izdajale daritvene kovance kot dokaz za vložek pridelka žitaric. Le-te so tudi posojale, obresti od posojil pa so uporabljene za financiranje socialnih in ekonomskih programov skupnosti.

Po indo-evropskih invazijah v drugem tisočletju pr. n. št. preide posojanje denarja v zasebne roke, obresti od posojil pa začno polniti privatne trezorje in ne blagajn skupnosti. Začelo se je posojati zlato in ne več krav in žita, kar je pomenilo, da nikoli ni bilo dovolj zlata v denarnem obtoku. Kdor ni zmožgal plačati dolga, je končal v zaporu.

Kršćanstvo in Srednji vek

V kristusovem času so bili polovični shekeli edini srebrni kovanci zagotovljene teže, ki so jih v templjih sprejemali kot plačilo davka, darila Bogu. A ti so bili redki, tako da so menjalci denarja lahko zožili tržišče zanje ter si prilastili monopol. Od tod tudi zgodba o tem, kako je Jezus pregnal menjalce denarja iz templja.

Slika 1: Polovični shekel (vir: <http://biblicalmites.com>)

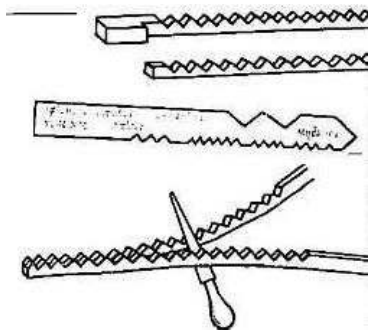
Vse do konca srednjega veka je katoliška cerkev prepovedovala zaračunavanje obresti za posojanje denarja. Kasneje pa so se prvotnim krščanskim zapisom pridružili tudi židovski (in skupaj tvorili Staro Zavezo), ki pa prepovedujejo zaračunavanje obresti zgolj svojim bratom, ne pa tudi tujcem (Devterij, 15:6, 23:19, 23:20).

Toda kralji so od časa do časa potrebovali kapital za svoje osvajalne pohode in projekte. Ko je l. 1087 angleški kralj William potreboval zlato za posle s Francozi, je dovolil menjalce denarja pod pogojem, da se obresti plačuje v zlato, polovico le-tega pa gre njemu. Počasi so finančniki na račun prebivalstva postali bajno bogati, zato je cerkev uradno prepovedala zaračunavanje obresti, l. 1290 pa so bili oderuški menjalci denarja (večinoma Židje) pregnani iz dežele.

Denar kot duplikat računov (tally* system)

Ta sistem se originalno začne s Henrikom I, ki prevzame prestol l. 1100. Plačilo je bilo zabeleženo s kosom lesa, zarezanim ter prelomljenim na pol. Ker se les vedno prelomi unikatno, samo dva kosa se prilegata skupaj, je bilo praktično nemogoče ponarejati teh potrdil. To je bil najzgodnejši primer računovodstva. Potrdila so dobivali tako vojaki kot tudi kmetje in delavci za svoje delo ter usluge.

Do 13. stol. se je njihova uporaba razširila – lahko si jih kupoval ali prodajal ter jih ponujal po znižani ceni (popust). Uporabljali so jih tako posamezniki kot tudi institucije (plačilo dolgov, stanarin, glob,...). V 16. stol. jih je Henrik VIII uradno razglasil za valuto, ko je dovolil, da se jih uporablja za plačilo davka. Do 17. stol. jih je bilo v obtoku za 14 milijonov funtov. Vendar pa se je Henrik prav tako ločil od katočiške cerkve, ter za kratek čas dovolil posojanje z obrestmi.

Slika 2: Tallies (vir: www.salt.org)

Kraljica Marija je te zakone zopet poostrila, njena naslednica Elizabeta I, pa je rešila problem tako, da je denar v obtoku nadomestila s kovanci, ki jih je izdajala javna zakladnica. Vsi ostali kovanci so morali biti vrnjeni v kovnice. Njena odločitev je bila izzvana na vrhovnem sodišču, ki pa je dal prav kraljici – kar suveren določi, da je denar, je denar.

Oliver Cromwell

To odločitev so sovražili tako trgovci, kot tudi zlatarji, končno pa tudi Vzhodnoindijska družba. Prizadevali so si, da bi jo spremenili. Za to pa so morali odstraniti vladarja, kar jim je uspelo s Cromwellovim uporom sredi 17. stol. Srednji sloj je podprl Cromwela in parlament, višji sloj pa Kralja Charlesa I. Cromwelll je bil protestant in kot tak bolj naklonjen obrestnemu posojanju. Nizozemski posojilodajalci so v zameno za finančno podporo Cromwellu zahtevali dovoljenje za posojanje denarja v Angliji. To je pomenilo trajno odstranitev kralja, ki so ga tudi ujeli ter usmrtili. L. 1666 so sprejeli zakon, ki je dovoljeval prosto kovanje denarja. Večinoma so to počeli neizvoljeni privilegirani posamezniki ter velikokrat tujci.

Po Cromwellovi smrti, je bil Charles II povabljen nazaj na prestol, vendar pa mu parlament ni vrnil pravice do izdajanja lastnega denarja – tako si ga je moral za svoje vojne sposojati z obrestmi.

William III in rojstvo Bank of England

Charlesov naslednik William III je bil po rodu Nizozemec. Svojo kariero je začel kot holandski aristokrat ter se s finančno podporo posojilodajalcev dvignil do naslova Prince of Orange. L. 1677 se je poročil z angleško princeso Marijo (York). L. 1689 sta postala kralj in kraljica. Kmalu se je William znašel v vojni s francoskim kraljem Luisom XIV. Da bi si to lahko finančno privoščil, si je sposodil 1.2 mil. funtov pod naslednjimi pogoji:

- posojilodajalcem se dovoli ustanovitev Bank of England, ki bo izdajala nacionalno papirnato valuto
- samo del (frakcija) papirnatega denarja v obtoku bo krit z zlatom
- vlada bo za svoja posojila plačevala 8% obresti (začetek nacionalnega dolga)
- posojilodajalci si bodo zagotovili odplačevanje dolga prek direktnega odavčenja ljudi (oz. izdelkov)

Bank of England je bila ustanovljena l. 1694, koncesija zanjo pa podeljena Williamu Patersonu, Škotu, ki je pred tem živel v Amsterdamu. Ta koncesija je pravno dovoljevala frakcionalni sistem ter podelila pravico upravljanja z javnim denarjem v zasebne roke. Bank of England je imela pravico izdajati denar praktično iz nič ter ga posojati vladi z obrestmi. To je počela z menjavo svojih bankovcev za vladne obveznice (obljubo za plačilo glavnice ter obresti banki) – enak sistem, ki se uporablja v ameriški Federal Reserve ter drugih centralnih bankah dandanes.

Nekaj časa so bili v obtoku tako bankovci centralne banke kot tudi vladni 'tallies', a so bankirji organizirali kampanjo diskreditacije le-teh. John Law (poznani kot oče financ) je l. 1705 izdal serijo pamfletov, v katerih je opisoval, da lahko ljudje papir preobrazijo v zlato prek papirnatega denarja centralne banke. Predlaga, da zgolj določen odstotek zlata ostane v rezervi v bančnem trezorju (zlatarji so prek izkušenj dojeli, da je možno imeti v rezervi zgolj 10% dejanske vrednosti denarja v obtoku).

Banke, ki so posojale z velikimi obrestmi, so se v Evropi posebno razširile po francoski revoluciji (1789 – 1799), ko se je francoska revolucionarna vlada zadolžila pri mednarodnih bankirjih za financiranje upora.

Dolg angleške vlade je med letoma 1694 ter 1815 narasel iz 1.2 na 885 milijonov funtov, večinoma zaradi nalaganja obresti, vendar pa centralna banka nikoli ni zahtevala vračila glavnice, sicer bi se davki močno povečali, prevara pa razkrila.

* tally = eden od dveh predmetov, ki tvorita celoto

Ameriške kolonije začno izdajati lasten denar

Ameriške kolonije so bile neke vrste utopični eksperiment. Na neoznačenem ozemlju so lahko preizkušali nove sisteme z novimi pravili. Papirnati denar je v Angliji takrat že bil v uporabi, a je padel v privatne roke. V kolonijah pa so denar pričele izdajati lokalne provincialne vlade. Prva, ki se je tega lotila, je bila vlada v Massachusettsu l. 1691.

Kolonije so za trgovanje uporabljale tuje kovance, vendar pa so več uvažale kot izvažale, tako da so le-ti stalno odtekali v Anglijo. Ljudje so tako ostajali brez zadostnega kapitala za svoje notranje potrebe. Parlament v Massachusettsu je tako predlagal izdajanje vladnega papirnatega denarja, 'bill of credit', ki je predstavljal vladno obveznico (obljubo plačati jutri na dolg danes). Kmalu so to prakso pričele posnemati tudi druge kolonije. Nekatere valute so bile obveznice, ki so obljubljale 'trdo' valuto (srebro in zlato) v prihodnosti, druge so bile pravo legalno plačilno sredstvo in niso potrebovale nadaljnje menjave.

Eden izmed entuziastov za novi sistem je bil Benjamin Franklin, samoizučeni tiskar, ki je izdal priljubljeni pamflet o naravi in nujnosti papirnatega denarja. To mu je prineslo številne pogodbe za tiskanje denarja za New Jersey, Pennsilavanijo in Delaware. Dejal je: »bogastvo dežele se meri s tem, koliko dela lahko njeni prebivalci kupijo in ne koliko srebra in zlata posedujejo«.

Če je bila valuta v zlatu in srebru, je bil gospodarski razcvet odvisen od tega, koliko teh zlahtnih kovin je bilo na voljo. Prednost vladnega papirnatega denarja pa je bila v tem, da je lahko rasel skupaj s produktivnostjo, dovoljujoč, da potencialno bogastvo postane pravo bogastvo. Na ta način je skupnost obenem ustvarjala ponudbo in povpraševanje.

Papirnati denar je omogočil, da so kolonije lahko financirale svoje vlade brez pritiska davkov na prebivalstvo.

Prva oblika denarja, 'bills of credit' (obljuba za plačilo v prihodnosti) ni bila reciklirana nazaj do vlade in količina denarja v obtoku se je tako povečevala. Kljub temu pa ljudem vsaj ni bilo treba plačevati nobenih obresti na dolg. Nato so določene vlade uvidele, da si lahko lokalne posojilne pisarne zagotovijo stalen vir prihodka s tem, ko prevzamejo vlogo bank ter posojajo denar z zelo nizkimi obrestmi. Tako so te 'deželne banke' prejemale redna plačila, obresti pa so financirale vlado. Kolonije, ki so prevzele ta sistem, so bile bolj stabilne. Najbolj uspešen sistem je uvedla Pennsilvanija l. 1723, ki do francoskih in indijskih vojn (1750ta) ni pobirala nobenih davkov.

Prepoved izdaje denarja v kolonijah

Kolonije Nove Anglije (New England, Massachusetts, Connecticut, New Hampshire) so bile manj uspešne, ker denarja niso izdajale v pravih razmerjih (ponudba – povpraševanje) oz. ker ga niso reciklirale nazaj. Zato je vrednost njihovih valut v primerjavi z angleškim funtom padla, kar je ogrozilo investicije angleških trgovcev. Le-ti so zato dosegli, da je kraj George II l. 1751 prepovedal kolonijam izdajanje lastnega denarja ter jih prisilil, da so si ga sposojale od angleških bankirjev.

L. 1764 je Franklin odšel v London, da bi poskusil v parlamentu doseči odpravo te prepovedi. Opazil je, da je v Londonu veliko beračev in brezdomec in njegovi angleški sogovorniki niso

mogli verjeti, da v kolonijah ni ubožnic. Ko so ga vprašali, zakaj je tako, jim je razložil prednosti vladnega denarja: banke so bile omejene samo na posojanje denarja v ekonomijo in ker so zaračunavale obresti, ga nikoli ni bilo dovolj v obtoku. Vlade po drugi strani, pa so ga lahko tako posojale, kot tudi porabljale oz. vlagale v gospodarstvo. Lahko so porabile toliko denarja, da so se pokrile obresti ter tako držale obtok denarja v pravem razmerju. Franklin je bil s svojimi angleškimi sogovorniki preveč odkrit, kajti do tedaj je bil eden izmed argumentov kolonistov za izdajanje lastnega denarja, njihova revščina. Angleži so tako videli, da kolonije v bistvu doživljajo razcvet in niso želeli, da bi ušle izpod nadzora, kajti njihovo vlogo so videli v zagotavljanju surovin matični deželi. Zato so bankirji prek vpliva Bank of England v parlamentu l. 1764 dosegli, da je bilo izdajanje denarja v kolonijah dokončno prepovedano. Kolonisti so tako morali plačevati Angliji davke v srebru in zlatu. Vsak, ki ni imel dovolj teh kovin, si jih je moral sposoditi z obrestmi od bankirjev.

Franklin je poročal, da so se po zgolj enem letu na ulicah v kolonijah pojavili berači. Količina denarja v obtoku se je prepolovila, zato ga ni bilo dovolj za plačilo dobrin in storitev, ki bi bile lahko narejene oz. opravljene. Ljudje v kolonijah so bili besni, pričeli so ignorirati prepoved ter se vrnili k tiskanju denarja. Edina možnost, ki je preostala Angliji, je bila kaznovanje kolonij in sledila je vojna (1775 – 1783), v kateri so ZDA dosegle neodvisnost. Kontinentalni kongres je, da bi financiral vojno, pričel izdajati lastni papirnati denar (Continental). Izdan pa je bil kot 'bills of credit'.

Slika 3: Benjamin Franklin (vir: Wikimedia Commons)

Angleži so za ta denar vedeli in so pričeli z ekonomsko vojno. Prizadevali so si močno devalvirati valuto s pomočjo vnosa ponarejenega denarja v obtok ter špekulantov, ki so širili govornice, da bo valuta po vojni brez vrednosti. To je imelo za posledico, da so ljudje prodajali denar pod njegovo vrednostjo. Continental pa je prav tako moral tekmovati z valutami drugih S Ameriških držav ter z angleškima zlatnikom in srebrnikom, ki sta bila bolj cenjena. Problemu bi se lahko izognili, če bi Continental razglasili za javno održavno valuto, vendar pa kontinentalni kongres še ni imel takšnih pristojnosti. Ni imel ne sodišč in ne policije, ne avtoritete pobiranja davkov. Kolonije so se ravno uprle davkom tuje sile in se ne bi bile pripravljene zavezati plačevanju novih davkov. Sčasoma so špekulanti dosegli svoj namen - Continental je postal praktično brez vrednosti...

Neodvisne ZDA

'Očetje ZDA' so bili tako razočarani nad papirnatim denarjem, da ga niso vključili v ustavo. Kongres je dobil moč zgolj kovati denar, regulirati njegovo vrednost ter sposojati si denar v imenu države. Tako je ustava s tem, ko ni natančno določila pojma denarja, za seboj pustila veliko zakonsko luknjo.

Vojni dolg vlade je znašal 42 milijonov \$ in ker je obljubila plačilo v trdi valuti, zlata in srebra pa ni bilo, se je znašla v krizi, ko so ljudje zahtevali svoje plačilo. Prišlo je do depresije in l. 1786 je izbruhnil kmečki upor (kmetje so se v času lahko dostopnega denarja zadolžili, sedaj pa, ko so morali dolg vrniti, ni bilo dovolj trdne valute za pokritje le-tega). Upor so umirili, vendar je pokazal na nujnost spremembe obstoječega stanja. Finančni sekretar (treasury secretary) Hamilton je rešitev videl v 'monetiziranju' dolga. Predlagal je da naj se ustanovi državna banka, ki bo tiskala denar ter jih menjala za državne obveznice. Vlada naj bi plačevala redne obresti na ta dolg z uvoznimi carinami ter prodajo javne zemlje. Nasprotniki so načrtu očitali, da bo omogočil špekulantom (ki so poceni prišli do obveznic prek kmetov, vojakov in majhnih podjetnikov) velike dobičke. Hamilton jih je zavračal, rekoč, da so si špekulanti to zaslužili z njihovo 'vero v domovino'. Trdil je, da je z njimi treba skleniti partnerstvo, da ne bodo uničili nove valute. Partnerstvo je pomenilo, da so bogati špekulanti dobili finančni delež v državni banki. Jefferson, Hamiltonov glavni nasprotnik, se je bal, da bi to preveč zblížalo državne ter zasebne interese. Eventuelno pa so vse države podprle Hamiltonov predlog.

Prva ameriška državna banka

Hamilton si je želel močno federalno vlado, javno blaginjo, zavarovanje industrije prek tarif ter lahkim kreditom nacionalne banke, neodvisne od tujih finančnikov. Napisal je zakon o državni banki in predsednik Washington ga je l. 1791 tudi podpisal.

Začetni kapital banke je znašal 10 mil. \$, 2 mil. od tega naj bi prišlo od države, a si je ta denar morala sposoditi od že obstoječe državne banke. V roku 5 let si je vlada sposodila dodatnih 8.2 mil. \$ - denar je bil ustvarjen iz nič, tako kot bi bil, če bi vlada izdajala lastni denar. Da bi zmanjšala dolg, je bila prisiljena v odprodajo svojih delnic, kupci pa so bili povečini tuji (angleški) finančniki.

Po preteku licence prve ameriške državne banke l. 1811 ter njeni likvidaciji, se je pokazalo, da so si 18.000 od 25.000 delnic lastili tujci (večinoma angleži in nizozemci). V Evropi je bila takrat najmočnejša bankirska družina Rothschild. Dinastija se je začela v Frankfurtu, ko je Mayer Amschel Rothschild poslal svoje 4 sinove v velika evropska mesta, da odprejo bančne podružnice. Tako so delovali v Frankfurtu, Parizu, Dunaju, Neaplju in Londonu. V Angliji je deloval Nathan Rothschild, ki je l. 1815 na londonski borzi razširil govorice, da je vojvoda Wellingtonski izgubil v bitki pri Waterlooju. Cene državnih obveznic so takoj padle in lahko jih je pokupil za frakcijo cene. Imel je namreč vnaprejšnje informacije o izzidu bitke.

Ameriški kongres je l. 1811 zavrnil obnovo licence in Nathan je bil besen, zato je zagrozil z vojno in res, l. 1812 se je Amerika ponovno znašla v vojni z Anglijo. Vojna je vlado pahnila v dolg, davki so rasli, težko jih je bilo tudi pobirati, zato se je odločila, da bo podelila 20-letno koncesijo drugi državni banki. Tako so privatni bankirji zopet dobili vpliv nad izdajanjem državne valute. Druga državna banka je bila ob koncu mandata v 80% lasti tujcev.

Proti koncu mandata l. 1832 je njen guverner Nicholas Biddle zaprosil kongres za njegovo obnovo. Na predsedniških volitvah je zmagal Andrew Jackson, ki je vložil veto na obnovo mandata. Biddle je zagrozil z državno depresijo. Skrčil je količino denarja v obtoku z izterjavo starih dolgov ter zavrnitvijo novih. Sledili sta finančna panika ter depresija. Biddle je odgovornost zvrnil na Jacksona, kar so poročali tudi časniki. Jacksona je podprl guverner Pennsilvanije, Biddla pa so zasačili, kako se je hvalil, da je sprožil krizo. L. 1834 je kongres zavrnil obnovo mandata, ustanovljena pa je bila tudi posebna komisija, ki je skušala ugotoviti, če je banka res povzročila depresijo. Januarja 1835 so ZDA pod Jacksonom odplačale svoj zadnji obrok dolga, Biddle pa je bil kasneje spoznan za krivega ter obsojen na zaporno kazen.

Abraham Lincoln

Lincoln se je po razpustitvi nacionalnih republikancev pridružil republikanski stranki (ust. l. 1854). Sprva si je prizadeval za napredek lastne države Illinois, kasneje pa je postal predsedniški kandidat. Bil je zagovornik reforme denarnega sistema ter nasprotnik centralne banke. Že od same izvolitve dalje je bil tarča številnih napadov in podtikanj. V štirih letih je njegova vlada oblikovala največjo vojsko na svetu, odpravila suženjstvo in zatrla vstajo financirano s strani Anglije. Prav tako je začela z železarsko industrijo, oblikovala kontinentalni železniški sistem, zasnovala ministrstvo za kmetijstvo ter brezplačno višje šolstvo. Delovna produktivnost je zrasla med 50 in 75%. Kako je bilo to mogoče?

Kmalu po njegovi izvolitvi, so se južne države odcepile. Da bi financiral vojno, je Lincoln pooblastil vlado za izdajanje lastnega denarja ter vzpostavil državno kontrolo nad bančništvom. Zavrnil je ponudbo vzhodnih bank za 150 mil. \$ posojila z oderuški obrestmi.

Vlada začne izdajati 'zelence' (greenbacks), ki so bili potrjena za opravljeno delo in storitve. Njegov ekonomski svetovalec je bil *Henry Carey*, ki je menil, da sta zlati standard ter prosta trgovina (free trade) angleški orodji za ekonomsko imperialistično osvajanje tujih držav. Njegove teorije so temeljile na mislih Henryja Claya ter nacionalnih republikancev in so vključevale:

- vladna regulacija bančništva (boj proti špekulacijam)
- vladna podpora razvoju znanosti, javnemu šolstvu ter infrastrukturi
- regulacija privatne infrastrukture, tako da deluje v javno dobro
- program vladno sponzoriranih železnic ter znanstvena (in druga) podpora malim kmetom
- vzpostavitev davkov in tarif za zavarovanje domače proizvodnje
- boj proti konfliktom med socialnimi razredi ter suženjstvu (finančnemu in fizičnemu)

S1 Greenback of 1862 (front)

Slika 4: 'Greenback' – ameriški zelenec (vir: www.powerwealth.com)

Konfederacija pa ni bila edina sila, ki je želela uničiti Lincolna. V ozadju so niti vleкли močni evropski finančniki. Nemški kancler v drugi pol. 19. stol., Otto von Bismarck je napisal: »Z absolutno gotovostjo vem, da je bila delitev Združenih držav na dva enako močna bloka, odločena dolgo pred pričetkom državljanske vojne v visokih evropskih finančnih krogih. Ti bankirji so se bali, da bo državna enotnost ZDA prinesla ekonomsko in finančno neodvisnost, ki bo zmotila njihovo dominacijo nad Evropo in svetom. Seveda, v notranjem krogu finančnikov, je prevladal glas Rothschildov.«

Lincoln je bil 1. 1865 ubit, a že med vojno se je v kongresu pripravljala National Banking Act, ki bi monopol nad izdajanjem denarja dal v roke Wall Streetu in njegovim evropskim partnerjem. V zasebni korespondenci z dne 25. junija 1. 1863 med Rothshildovo investicijsko hišo v Londonu ter partnersko banko v New Yorku, lahko preberemo:

»The few who understand the system will either be so interested in it's profits or so dependent upon it's favours that there will be no oposition from that class, while, on the other hand, the great body of people, mentally incapable of comprehending... will bear it's burdens without complaint.« (str. 93)

Novi zakon je določal, da so bili direktorji bank lahko le američani, omejil je višino obresti na največ 7%, banke niso smele imeti nepremičnin več kot 5 let (razen bančnih stavb). Določal je minimalno kapitalizacijo ter rezervne zahteve. Posamezne banke niso smele izdajati lastnih bankovcev, namesto tega so morale položiti državne obveznice v državno zakladnico v višini najmanj ene tretjine njihovega kapitala. Prav tako je vzpostavil mesto nadzornika nacionalne valute, katerega dovoljenje je bilo potrebna preden je nacionalno bančno združenje lahko pričelo s poslovanjem. V čem je bil torej problem? Čeprav je bankovce tehnično izdajal kontrolor, pa so nosili imena bank (ki so položile obveznice), izdani pa so bili na njihovo prošnjo. Tako je zakon v bistvu dovoljeval posameznim bankam, da so izdajale in posojale lastni denar.

Free Coinage Act iz 1. 1873 je prepovedal prosto kovanje srebrnikov. Do 1. 1881 je več zakonov povzročilo postopen odvzem starih zelencev iz obtoka. Tega leta je bil umorjen tudi predsednik James Garfield, ki je javno povedal: »Kdor obvladuje količino denarja v katerikoli državi, je absolutni gospodar vse industrije in trgovine...«

Zlati standard

Zlati standard ter argument inflacije, ki je bil uporabljen za njegovo opravičitev, temeljita na klasični 'količinski teoriji denarja'. Ta pravi, da je inflacija produkt prevelike količine denarja v obtoku ter premalo dobrin in storitev. Če bi vlada preprosto izdajala denar sama, bi denar rasel hitreje kot razpoložljive dobrine in storitve, kar bi povzročilo inflacijo. Če pa bi bil papirnati denar vezan na zlato, ki je količinsko omejen, potem bi dotok denarja ostal stabilen.

To je bil stalni argument bankirjev proti vladnemu izdajanju denarja, vendar pa so se javno v časopisih spretno izogibali te teme.

Dodajanje denarja v obtok tako s strani bank kot s strani vlade v obeh primerih poveča povpraševanje na trgu. Razlika je v tem, da vladni denar ne pahne davkoplačevalce v dolg ter zagotavlja stalen vir. V obeh primerih je ustvarjen iz nič. Če je porabljen za ustvarjanje novih dobrin in storitev, potem tako povpraševanje kot ponudba raste istočasno.

Zlati standard je fikcija, saj banke nimajo dovolj zlata, da bi pokrile ves papirnati denar v obtoku. Ameriko je prepustil na milost in nemilost tujih finančnikov, ki so kontrolirali zlato. Ko je uvoz prekoračil izvoz, je zlato odteklo ven, s tem pa se je skrčila tudi količina papirnatega denarja v obtoku.

Ulični protesti in populistično gibanje

L. 1886 so korporacije dobile enake pravice in privilegije kot posamezniki. Počasi so prevzele nadzor nad 'prostim trgov' skozi izkoriščanje delavcev in kmetov ter izrivanjem malih podjetij.

Dve organizaciji, ki so se jih ameriški bankirji v poznem 19. stol. najbolj bali, sta bili *The Farmers Alliance* (kmetje) in *Knights of Labour* (delavci). Trudili so se, da bi zmanjšali moč teh organizacij. Bančni manifest, katerega izvor ni znan, pred senatom pa ga je prvič bral Charles Lindbergh starjši (oče znamenitega letalca), med drugim pravi, da si je treba prizadevati za zmanjšanje moči množice skozi:

- vplive na sodiščih
- hitra zaprtja hipotek ter pobiranjem dolgov
- medsebojno združevanje in zakonodajo
- netenjem političnih sporov med ljudstvom (odtekanje energije drugam)

Ulični protesti datirajo nazaj v l. 1894, ko je *Jacob S. Coxey* pripeljal svojo skupino 500-ih nezadovoljnih posameznikov iz Ohia v Washington, iz protesta proti izkoriščanju kmetov in delavcev s strani bank. Prišel je predložiti dva zakona, skozi katera bi vlada izdajala lasten denar in ga vlagala v javne projekte. Vstop v kongres mu je preprečila policija, vendar so se po njegovem zgledu podobno organizirale še druge skupine ter marširale v Washington (skupaj več kot 40).

Populistično gibanje 1890-ih je bilo zadnji resni izziv bančnemu monopolu nad izdajanjem denarja. Za razliko od danes, je bil imperialistični vpliv Anglije v spominu Američanov takrat še živ.

L. 1895 je *W. H. Harvey* izdal knjigo *Coin's financial school*, ki je postala uspešnica. V njej razlaga, da Amerika plačuje Angliji 200 mil. \$ letno v zlatu zgolj za obresti na obveznice. Leto kasneje je postal svetovalec demokratskega predsedniškega kandidata Williama J Bryana. Toda William McKinley, repulikanski nasprotnik, je imel za seboj finančni in gospodarski lobi in je med drugim prejel za takratne razmere velikanskih 250.000 \$ s strani Rockefellerjevega Standard Oil.

McKinley je zmagal, vendar pa je bil prav tako pristaš protekcionizma skozi državne tarife. Njegov podpredsednik pa je bil pro-britanski Teddy Roosevelt. McKinley je bil ubit in čeprav niso nikoli dokazali zarote, so bila prek Roosevelta vrata anglo-ameriški finančni navezi odprta.

Roosevelt je s svojo politiko ščitil truste in od tega trenutka dalje so bančniki trdno držali vajeti za obema strankama. Med monopolisti so prednjačili predvsem trije:

- Rockefellerji: nafta
- Morgani: bančništvo
- Carnegiji: jeklo

Morgan je ob koncu kontroliral okoli 100 korporacij v skupni vrednosti 100 milijard \$. Njegovi agenti so zastopali ameriško vlado na mednarodnih finančnih zasedanjih. To se dogaja tudi v današnjem času – Alan Greenspan je bil direktor JP Morgan preden je postal direktor Federal Reserve.

Od kod jim denar za prevzeme? Njihove banke so bile globoke kreditne kartice. Vendar pa so tudi oni imeli svoje lastne gospodarje. Rockefeller je kupil Chase Bank s pomočjo Rothschildov. Tudi družba Kuhn, Loeb in Co. ter Warburgi so bili povezani s to družino. Morgan je z njihovo pomočjo kupil železnice.

Do l. 1911 so trusti postali tako vplivni, da jih je vrhovno sodišče označilo za 'nevarno zaroto, ki mora biti razbita zavoljo varnosti republike'. L. 1914 je bil Standard Oil razbit na 38 družb, med drugim na Exxon, Mobil in Chevron, a je Rockefeller uspel na tak ali drugačen način v njih obrdžati oz. pridobiti večinske deleže. Po iznajdbi avtomobila je Rockefeller – Morgan kartel seveda vzpodbujal porabo bencina.

Zakon o Federal Reserve

Morgani in Rockefellerji so bili rivali, vendar pa so našli skupni jezik v oblikovanju centralne banke. Da bi kongres sploh začel razmišljati o njeni ustanovitvi, je bila potrebna velika finančna kriza. L. 1907 je Morgan razširil govorice, da bosta dve znani banki kmalu propadli. Zavladala je panika in Morgan uvozi 100 mil. \$ zlata kot akt pomoči in stabilizacije ter javnost uspešno prepričuje, da Amerika potrebuje centralno banko.

Kongresnik Lindbergh je denarni trust obtožil kreiranja krize, čemur je sledila kongresna preiskava. Komisijo je vodil senator Aldrich. Preiskava ni obrodila sadov, je pa vodila v skrivni sestanek, ki ga je gostil prav Aldrich na Jekyllovem otoku. Na njem so se sestali možje večjih bank (Paul Warburg, predstavniki Rockefellerjev ter Kuhn in Loeb & co.). Skupaj so spisali zakon o Federal Reserve, ki ga je v kongresu pod imenom Aldrichev plan predstavil gostitelj. Kongres je bil do tega zakona skeptičen ter ga je zavrnil.

Morgan pa je za sprejetje zakona potreboval tudi predsednika, ki ga bo podpisal. Ker je bil Taft, ki se je l. 1912 potegoval za ponovno izvolitev, njegov nasprotnik, je Morgan omogočil Woodrowu Wilsonu, da je postal predsednik. Ime zakona so spremenili v Federal Reserve Act ter ga prinesli v senat 3 dni pred božičem, ko so senatorji že odhajali na dopust. Na svojo stran so pridobili tudi siceršnjega nasprotnika W. J. Bryana, ki je zmotno mislil, da bo po zakonu vlada tista, ki bo izdajala denar. Vendar pa je zakon določal le, da bo denar tiskal zvezni urad za graviranje in tiskanje (Federal Bureau of Engraving and Printing) med tem, ko bo izdan kot obveza oz. dolg vlade. In čeprav naj bi imela kongres ter predsednik vpliv na imenovanje sveta banke, je ta po zakonu deloval za zaprtimi vrati.

Slika 5: Stavba Federal Reserve (vir: www.businessweek.com)

Zakon je bil sprejet in mesto prvega direktorja FR je bilo ponujeno Paulu Warburgu, a ga je le-ta odklonil. Sprejel pa je mesto podpredsednika in ga obdržal vse do konca 1. sv. vojne, ko se mu je odrekel zaradi očitnega konflikta interesov. Paul Warburg je izhajal iz bogate nemške židovske bankirske družine. Bil je prvi predsedujoči Komisije za mednarodne odnose (Council on foreign relations) ter prav tako direktor American I.G. Chemical company, podružnice razvpite nemške I.G. Farben, ki je bila ena izmed temeljev nacistične industrije. Njegov brat Max Warburg je bil med drugim direktor nemške centralne banke Reichsbank ter je finančno podpiral ruske boljševike.

Predsednik Wilson naj bi kasneje pred svojo smrtjo obžaloval: »Nevede sem uničil svojo domovino.«

Kdo je lastnik Federal Reserve?

Federal Reserve je v lasti 12 področnih Federal Reserve bank, le-te pa so v lasti ameriških komercialnih bank, ki so po zakonu obvezane, da morajo imeti večino javnih delničarjev. Nobena od teh bank ni v večinski lasti tujcev. Delež komercialnih bank je proporcionalen njihovi velikosti. Največja izpostava je FR bank New York, ki premore 53% delež v sistemu Federal Reserve. L. 1997 je ta izpostava poročala, da so njeni trije največji delničarji: Chase Manhattan Bank, Citibank ter Morgan Guarantee Trust. L. 2000 sta se Chase in Morgan združila v JPMorgan Chase s skupnim kapitalom okoli 670 milijard \$. JPMorgan Chase izdaja največ Mastercard in Visa kartic ter je tako največji lastnik kreditnih bilanc v ZDA.

Centralni svet FR v Washingtonu (kot je bil sprva oblikovan) je vključeval finančnega sekretarja ter kontrolorja valute (oba vladna uslužbenca), a je imel malo vpliva na regionalne izpostave.

Federal Reserve je tako neodvisna korporacija v lasti privatnega kapitala.

Kljub temu, da tujci niso neposredni lastniki komercialnih bank, ki vodijo FR, pa, kot opozarja finančni insider Hans Schlicht, se je bančni pajek zgolj premaknil iz Evrope na Wall Street. Večina bančnih poslov znotraj ZDA je pod nadzorom majhnega notranjega kroga ljudi, odločitve pa se sprejemajo za zaprtimi vrati. Pred 2. sv. vojno je mednarodnim financam vladala evropska dinastija Rothschild. Med njo pa je nadzor prešel na njihove družabnike v New Yorku.

Vloga glavnega manipulatorja je pripadla Davidu Rockefellerju, ki je po materini strani vnuk senatorja Aldricha, botra zakona o Federal Reserve. Rockefeller je bil od l. 1949 do 1985 direktor ter predsedujoči Komisije za mednarodne odnose - Council on Foreign Relations, ki ima močan vpliv na ameriško zunanjo politiko. Skupaj z Zbigniewom Brzezinskim je l. 1976 zasnoval Trilateralno komisijo (ZDA – Evropa – Japonska). Bil je sofinancer skupine Bilderberg ter, kot pravi Schlicht, prav tako botroval dogovoru Bretton Woods, po katerem sta bila zasnovana Svetovna Banka ter Mednarodni denarni sklad.

Rockefeller je s svojim denarjem kupoval univerze, medicinske šole ter kupil Enciclopedio Britannico. JP Morgan na drugi strani, pa se je osredotočil na časnike (pokupil je 25 najbolj vplivnih). L. 2000 je zgolj 6 korporacij obvladovalo večino medijev v ZDA.

Davek na dohodek

Elita je tako zavladovala nafti, financam ter informacijam, prav tako pa je odgovorna za vzpostavitev neustavnega davka na dohodek (Federal Income Tax - FIT). Implementacijo tega so podprli tudi bogataši, ko so videli, da se lahko izognejo plačilu davka z ustanavljanjem davka oproščenih fundacij (npr. Soros Foundation, Ford Foundation, Bill and Melinda Gates Foundation, ...). Fundacije pa niso zgolj filantropne organizacije.

Rockefellerjeva in Fordova fundacija sta, kot opozarja W. Engdahl v svoji knjigi *Semena uničenja*, med drugim financirali 'zeleno revolucijo' v kmetijstvu ter jo pomagali razširiti po vsem svetu (prav tako glej Sepp Holzer: *Uporni kmet*). Da je takšna praksa v veliki meri degradirala naše okolje, ni potrebno posebej poudarjati. Prav tako so financirali programe sterilizacije v J Ameriki, Gatesova fundacija pa danes financira programe dvomljivega cepljenja v Afriki.

Zakon, ki je določal davek na dohodek, je bil sprva kratek ter napisan preprosto. Sčasoma pa so ga številni amandmaji precej razširili. Davčna koda sedaj obsega 17.000 strani, davčna služba (Internal Revenue Service – IRS) pa zaposluje 144.000 ljudi ter ima na leto več poizvedb kot CIA in FBI skupaj.

Z leti po 2. sv. vojni se je število davkov skokovito povečalo. Današnje ocene so, da ko delavec plača vse prispevke in davke, mu ostane zgolj 60% plače. Velik del tega davka gre zgolj za plačilo obresti za vladni dolg. L. 2005 so ZDA za to porabile 352 milijard \$ (eno tretjino FIT).

Zakaj je ta davek neustaven? Aktivist proti davkom Bill Benson je l. 1984 obiskal vse države ter poizvedoval o ratifikaciji FIT. Ugotovil je, da je bil pravilno potrjen po pravilih zgolj v 2 državah.

Velika depresija in New Deal

V dvajsetih letih je centralna banka držala nizke obresti, kar je imelo za posledico veliko lahko dostopnega denarja. Produkcija se je povečala bolj kot plače – več je bilo izdelkov kot denarja za njihov nakup, a ljudje so se lahko zadolževali. Zadolževali pa so se tudi za investicije na borznem trgu, ki jim je omogočil, da so lahko kupili delnice zgolj s frakcijo vložka (npr. 10% vložek za 100% sveženj delnic). Borzni trg je tako postal špekulativen. Ker je taka praksa nekaj časa prinašala dobičke (za 10% vložek si lahko pobral donos celega sveznja delnic), so ljudje za kapital zastavljali svoja posestva.

Zakaj je centralna banka želela preplaviti ameriško gospodarstvo s sposojenim denarjem? Dokazi potrjujejo navezo med direktorjem FR Benjaminom Strong-om ter guvernerjem Bank of England Montagu Normanom. Strong je bil Morganov človek in z Normanom sta bila dobra prijatelja. Carroll Quigley o njiju piše, da sta želela izkoristiti finančni vpliv ZDA in Anglije, da bi ostale svetovne države prisilila, da sprejmejo zlati standard. Norman je bil odločen povrniti vrednost funta glede na zlato na raven, ki jo je imel pred 1. sv. vojno. Da bi preprečil odliv zlata iz Anglije, se je povezal s Strongom, katerega banka je držala nerealno nizke obresti – Anglija je tako postala bolj privlačna za investitorje, ki so prinašali zlato. Toda nizke obresti v ZDA so tam povzročile inflacijski mehur ter Strong in Norman sta l. 1929 zaključila, da je zlom trga neizogiben, edino kar lahko storita je to, da vodita zlom s pomočjo FR. Velikim industrialcem, finančnikom in politikom sta poslala opozorila in ti so se lahko še pravi čas umaknili iz trga. FR je nato pričela prodajati vladne zadolžnice, s čimer se je zmanjšal obtok denarja (manj je bilo rezerv za izdajo posojil). Prav tako je dvignila obrestno mero, kar je vodilo, da so borzni brokerji morali dvigniti svoje obresti vse do 20%. Ker ni bilo denarja, je vse manj ljudi kupovalo na borzi, cene delnic so padle in sledila je panika, v kateri so ljudje skušali prodati svoje delnice za vsako ceno.

Od l. 1929 do 1930 se je denar v obtoku zmanjšal za tretjino, prav tako je tretjina bank zaprla svoja vrata. Ljudje so izgubljali službe in zastavljena posestva, sledile so revščina, lakota in obup.

Strong naj bi kasneje privatno priznal, da bi se problem z lahkoto rešil s črpanjem dodatnega denarja v obtok. Milton Friedman, nobelov nagrajenec za ekonomijo, se strinja, ko pravi, da je za depresijo nedvomno odgovorna centralna banka, ker je skrčila denar v obtoku.

Sistem centralne banke je pustil ljudi na cedilu, toda kongres namesto, da bi razpustil to institucijo, je ustanovil Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC), ki naj bi imela na voljo rezervni denar za pokritje finančnih polomov ter tako skrbela, da se kaj takega ne bi več ponovilo. Gre za nekakšno zavarovanje bank na račun davkoplačevalcev. Toda FDIC je bila pripravljena rešiti zgolj nekaj bank in ne vseh. Na mednarodnem nivoju, ko gre za države to funkcijo opravlja Mednarodni denarni sklad.

Slika 6: Nezaposleni ter brezdomni možje čakajo na brezplačno večerjo, New York 1932 (vir: Spletna stran MSNBC)

Takratni predsednik Franklin Delano Roosevelt je, da bi rešil gospodarstvo, sestavil New Deal. Le-ta je temeljil na idejah Jacoba Coxeya ter Williama H. Harveya, vendar pa za razliko od njiju Roosevelt denarja ni natisnil sam, temveč si ga je sposodil. Finančni svetovalec na začetku njegovega predsedovanja je bil James Warburg, sin Paula Warburga.

Idejo, da si vlada lahko denar sposodi, je prvi predlagal angleški ekonomist J. M. Keynes. On je trdil, da so cene fiksne ter da je produkcija fleksibilna. Če ekonomija ne deluje s polno močjo, dodajanje denarja v obtok ne bo povečalo cen – inflacije, temveč bo povzročilo obilje. Proti koncu 2. sv. vojne se je Keynes približal stališčem populističnih gibanj, ko je za mednarodno rezervno valuto predlagal Bancor, ki naj bi bil dolga prost. Toda takrat je glavne poteze že vlekla Amerika in tako je za mednarodno rezervno valuto obveljal dolar (ki ima to vlogo še danes).

Rooseveltov plan je vseboval:

- javne projekte (gradnja nacionalne infrastrukture)
- razširitev šolstva
- socialne programe (zavarovanje brezposelnih, pravica delavcev do samoorganiziranja)
- zaustavitev zasega farm in domov
- obvarovanje sistema družinskih kmetij
- stabilne cene hrane

Načrt je deloval, vendar zgolj nekaj časa, ker so ljudje prejeli denar iz dolga, ki ga je bilo treba odplačevati. Odstotek od njihovega zaslužka je tako šel za davke (od l. 1933 do 1940 so se le-ti potrojili). Implementacija Keynesovega deficitnega zapravljanja (deficit spending) je povzročila, da je zvezni dolg narasel iz 22 milijard \$ l. 1933 na okoli 10 trilijonov \$ l. 2009.

Robert Hemphill, ki je bil direktor posojil pri Federal Reserve bank v Atlanti je v časopisnem članku priznal: »...the government must issue additional currency. It will very soon be the only move remaining. It should have been the first step in the recovery program. We shall never recover on credit. Even if it were obtainable, it is uncertain, unreliable, does not expand in accordance with demand and contracts unexpectedly and for cause unrelated to the needs of commerce and industry...« (str. 155)

Anglija je zlati standard ukinila l. 1931, zato so se tujci obrnili k ZDA, katere dolar je bil takrat 40% pokrit z zlatom. Zmanjšanje zlatega pokritja je nevarno zmanjšalo količino denarja v obtoku, zato je Roosevelt l. 1933 ukinil zlati standard ter spremenil bankovce FR v legalno plačilno sredstvo. Ceno zlata so postopno dvignili, tako da se je lahko ameriški izvoz povečal. Toda najprej so izdali dekret, da morajo ljudje izročiti državi zlate kovance, palice ter certifikate, ker naj bi to povečalo varnost valute. Ljudje so bili plačani \$ 20.67 za unčo. Kmalu so ceno zlata dvignili na \$ 35, kar je takoj devalviralo dolar za 40%. Centralna banka je prav tako morala vročiti zlato, toda ona je dobila zlate certifikate, katere je lahko zamenjala za zlato.

Senator McFadden je bil besen. Trdil je, da ni potrebe po privatnem zlatu za jačanje valute, saj je bila le-ta pravkar sneta z zlatega standarda. Centralna banka je bila še vedno dolžna plačati tuje deleže v zlatu in dvig cene zlata je te zmanjšal, toda to je bil problem centralne banke in ne javnosti. Odbor FR je obtožil načrtnega odliva zlata iz državne zakladnice.

Slika 7: Franklin Delano Roosevelt (vir: www.thefamouspeople.com)

Roosevelt je šel tako na roko bankirjem, vendar pa jih je po drugi strani želel tudi nadzirati. Stari odbor FR je bil razpuščen ter zamenjan z odborom, v katerem je bilo 7 guvernerjev, ki jih je imenoval predsednik ZDA in ki so bili izvoljeni za dobo 14 let. Odbor je prav tako imel moč imenovati predsednike 12 regionalnih izpostav.

Takoj po izvolitvi je sprejel tudi zakone, ki so trdo prijeli nepošteno plenjenje na Wall St. Ciljal je na truste, ki so se v 20-ih letih vrnili nazaj (do l. 1929 je 1200 združitev pustilo zgolj 200 korporacij, ki so kontrolirale več kot polovico industrije). Špekulativne zlorabe sta regulirala Securities Act iz l. 1933 ter Securities Exchange Act iz l. 1934. Glass-Steagall Act je razmejil komercialne banke od investicijskih, prav tako pa so vzpostavili restrikcije na sumljivo prakso imenovano kratka prodaja (short sale).

Dotok denarja je bil tako bolj zaščiten, vendar pa je centralna banka kljub vsemu ostala hierarhična struktura, katere vodja je bil ponavadi izbran s strani zasebnih bankirjev.

Glavni nasprotnik centralne banke je bil senator McFadden, katerega kongresna preiskava centralne banke se je naglo končala l. 1936, ko je nenadno umrl v sumljivih okoliščinah. Njegovo delo je nadaljeval Wright Patman, tekasaški kongresnik ter predsednik Komiteja za bančništvo in valuto (House banking and currency committee) od l. 1963 ter 1975.

Bretton Woods

Glavna arhitekta sporazuma v Bretton Woodsu l. 1944 sta bila že omenjeni J. M. Keynes ter ameriški finančni sekretar Harry Dexter White. Keynes je predlagal dolga prosto mednarodno rezervno valuto 'bancor', vendar je prevladal Whitov sistem Mednarodnega denarnega sklada. Le-ta je želel obdržati zlati standard. Trdil je, da je le-ta propadel, ker Anglija in ZDA nista imeli dovolj zlata. Whitov načrt je predvideval, da bo zlato podprl ameriški dolar, ki je bil takrat smatran za enakovrednega zlatu, saj so se ZDA obvezale, da bodo držale ceno zlata na \$ 35 za unčo. White je menil, da dokler bodo ljudje imeli zaupanje v dolar, ne bodo uporabljali zlata in tako rezerve ne bodo pošle. Ta sistem je nekaj časa deloval, ker je dejansko malo držav spremenilo svoje dolarje v zlato.

Slika 8: Hotel v Bretton Woods-u, kjer je potekala konferenca (vir: Spletna stran The New York Times)

Poleg mednarodnega zlatega standarda, ki je določal odstopanja nacionalnih valut zgolj za določen odstotek, je sporazum prinesel tudi *Mednarodni denarni sklad*, ki je določal menjalne tečaje ter *Svetovno banko*, ki naj bi priskrbela posojila za države uničene v vojni ter države trejtega sveta.

Štirideseta leta pa so bila tudi čas, ko je kongresnik *Jerry Voorhis* predlagal svojo reformo finančnega sistema, imenovano '100 Percent Reserve Solution' (prvič jo je zasnoval profesor v Oxfordu l. 1926). Ta naj bi zahtevala od bank 100% rezervo za svoja posojila. Denar, ki so ga banke do tedaj že ustvarile iz nič skozi kredite, bi bil preoblikovan v legalni denar, prave bankovce. Vendar pa bi s tem banke izgubile precej dobička in plan je zamrl, ko je g. Voorhis izgubil svoj sedež v kongresu.

JF Kennedy

John F. Kennedy je bil zadnji predsednik, ki se je resno zoperstavil interesom Wall Streeta. Verjel je, da bi morale ZDA obdržati svojo neodvisnost skozi razvoj cenovno dostopnih virov energije. Kolonijalne težnje je spremenil v razvojni program, ki je vključeval posojila z nizkimi obrestmi, pomoč tujim državam ter sodelovanje med državami. Kennedyjeva politika je želela ukiniti izkoriščanje držav tretjega sveta ter jim ponuditi možnost razvoja.

Nekateri viri trdijo, da naj bi Kennedy skušal oživiti kovanje srebrnikov, neodvisno od bank. Kakorkoli, vsekakor je pooblastil finančnega sekretarja za izdajo srebrnih certifikatov ter bil zadnji predsednik, ki je izdal 'zelence' ter jih dal v obtok.

V 60ih letih je načrt za 100% zahtevano rezervo v seriji člankov ponovno obudil *Robert de Fremery*. Njegov predlog je določal, da bi imele banke dva dela: depozitni ter posojilni del. Depozitni del bi bil zgolj skladišče za denar. Posojilni del pa bi izdajal depozitne certifikate različnih ročnosti (od 30 dni do 20 let). Tako bi se lahko denar prejet od prodaje npr. 30 dnevnega certifikata lahko posojal za 30 dni. Na ta način bi bila vsa posojila pokrita in banke ne bi nikoli zapadle v likvidnostno krizo.

Predsednik Kennedy je prav tako želel zmanjšati vpliv CIE, potem ko je l. 1962 na mizo dobil njihov načrt za *Operacijo Northwoods* (Operation Northwoods), ki je predvidevala organiziranje napadov na lastnih ameriških tleh (v mestih, napad na ameriške ladje,...) ter zvalitev krivde na Kubance. To naj bi podalo razlog za invazijo na Kubo. Lahko si jo preberete na tejle povezavi:

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20010430/northwoods.pdf> ^{7.)}

Kennedy se s tem ni strinjal ter takoj zamenjal vrhovnega poveljnika. Kljub temu, da je podpiral južno vietnamsko vlado s prisotnostjo čez 16.000 vojakov, naj bi prav tako pripravljajl načrte za umik iz Vietnamu. Naslednje leto je bil umorjen.

Vojna v Vietnamu

Nasledil ga je Lyndon Johnson, ki je bil bolj naklonjen ekspanziji ameriške vojaške navzočnosti v Vietnamu. Vojna se je tako razplamtela, le-to pa je zmanjšalo vrednost dolarja ter zaupanje vanj. Zato je Francija (de Gaulle) l. 1969 spremenila 300 mil. \$ v zlato. Njenem zgledu je skušala slediti Britanija l. 1971. Količina zahtevanega zlata je bila ena tretjina ameriških zlatih rezerv. To bi se kratkoročno lahko rešilo z dvigom cene zlata, vendar se to ni zgodilo in Nixon je moral Ameriko potegniti iz mednarodnega zlatega standarda.

Posledica tega je bila, da so od tedaj naprej bankirji lahko tiskali denar, kolikor je svet to prenesel. Dobra stran takratnega časa pa je, da je Federal Reserve Chicago l. 1968 izdala notranji dokument imenovan *Modern Money Mechanics*, ki natanko opisuje kreacijo denarja iz nič. Lahko si ga sami preberete tukaj:

http://www.bibliotecapleyades.net/archivos_pdf/money_mechanics.pdf ^{2.)}

Že omenjeni kongresnik *Wright Patman* je po preiskavi Federal Reserve obtoževal:

»Open Market Committee of the Federal Reserve System... has the power to obtain, and does obtain, the printed money of the United States – Federal Reserve Notes – from the Bureau of Engraving and Printing, and exchanges these printed notes, which of course are not interest bearing, for United States government obligations that are interest bearing. ... interest collected annually on these government obligations goes into the funds of 12 Federal Reserve banks... These funds are expended by the system without an adequate accounting to the congress.« (str. 162)

Slika 9: Kongresnik Wright Patman (vir: www.secret-combinations.blogspot.com)

Komitee odprtega trga je bil ustanovljen l. 1934, da bi prevzel nadzor nad 'operacijami odprtega trga', torej kupovanjem in prodajanjem vladnih zadolžnic in drugih finančnih instrumentov s strani Federal Reserve.

Po vztrajnem pritisku Patmanovega komiteja, se je centralna banka strinjala z preložitvijo večine obresti od vladnih obveznic v vladno zakladnico. Zagovorniki FR danes pravijo, da ker gre večina obresti nazaj k vladi, FR nima neto dobička. Pozabljajo pa, da FR pridobi vladne zadolžnice praktično zastonj in te postanejo temelj njenih 'rezerv' – fantomski denar, ki ga komercialne banke (delničarke v FR) nato multiplicirajo do desetkrat ter na posojila pobirajo obresti. Obresti pa seveda dobi nazaj tudi centralna banka. Praktično ves denar v obtoku se danes lahko izsledi nazaj do vladnega dolga, ki je bil monetiziran.

FR poroča, da gre sedaj 95% njenih prihodkov nazaj k vladi. Toda podroben pogled v njihove knjige (na voljo na internetu) pokaže, da vpisujejo kot dobiček samo obresti na vladne zadolžnice, ki predstavljajo rezerve. Nič pa ne omenjajo dobitka na posojila, izdana komercialnim bankam. Prav tako trdijo, da jih sedaj letno nadzoruje Price Waterhouse ter vladna računovodska pisarna (Government Accounting Office), ki je del kongresa, vendar pa ima ta omejeni dostop do podatkov. Med podatke, ki jih ne more nadzirati, sodijo transakcije s tujimi centralnimi bankami in njihove operacije odprtega trga (operacije s katerimi ustvarja denar z računovodskim vpisovanjem). Dve najpomembnejši ter najbolj sumljivi operaciji tako ostajata izven kontrole in domene javnosti. Morda je to razlog zakaj letos med kongresnim zaslišanjem direktor centralne banke Ben Bernanke ni želel odgovoriti na vprašanje, katerim tujim centralnim bankam je FR posodila denar.^{42.)}

Po ukinitvi zlatega standarda so valute prosto plavale na mednarodnem trgu, njihova vrednost pa je bila izražena zgolj skozi relativne menjalne tečaje. Tuji menjalniški trgi so postali veliki casinoji, kjer so investitorji zgolj stavili na relativne pozicije različnih valut. Male države so bile prepuščene na milost in nemilost velikih igralcev (držav, bank, korporacij). Trg valut je postal tako nestabilen, da so se krize lahko začele zgolj zaradi govoric o ekonomskem stanju. Razvil se je velik trg derivativov, ki naj bi pomagali balansirati negotove fluktuacije, toda le-ti so lahko zelo riskantni in dragi, z leti pa je ta trg postal tudi špekulativen.

Sistem, ki je zamenjal zlati standard, se je v 30-ih letih izkazal za polomijo, toda na začetku 70ih je kazalo, da ni nobene boljše alternative, tako da se je večina držav s tem strinjala. Tiste, ki so se upirale, so zvalili v kompromis z odpuščanjem dolga in l. 1974, ko se je cena nafte nenadno početrila, je mnogo držav to tudi zares potrebovalo.

Petrodolarji

Do dviga cen je prišlo kmalu potem, ko so ZDA sklenile sporazum s Savdsko Arabijo, največjim proizvajalcem nafte v OPEC. Po tem sporazumu, ki naj bi ga oblikoval Henry Kissinger, naj bi OPEC prodajal nafto zgolj za dolarje v zameno za ameriško oboroževanje Savdske Arabije in pomoč kraljevi družini Savd pri vladanju. Več o tem ter o svoji osebni vpletenosti v posel razlaga John Perkins v svoji knjigi: *Confessions of an economic hitman*.^{5.)}
43.)

Dolar je tako postal pokrit z nafto in vsaka država je morala kupovati dolarje, če jo je želela kupiti.

Slika 10: John Perkins (Vir: www.freewebs.com)

Bernard Lietaer,^{1.)} mož, ki je pomagal izoblikovati evrosistem ter napisal več knjig o monetarni reformi, v svoji knjigi *The Future of Money*, piše:

»Your money's value is determined by a global casino of unprecedented proportions: 2 trillion \$ are traded per day in foreign exchange markets, 100 times more than the trading

volume of all the stock markets of the world combined. Only 2% of these foreign exchange transactions relate to the 'real' economy, reflecting movements of real goods and services in the world, and 98% are purely speculative« (str. 211)

Od začetka 70-ih do danes so se borzne in tržne špekulacije močno povečale. Najpogosteje uporabljena vrsta špekulacije je kratka prodaja ali 'short selling'. Ta pomeni sposojanje delnic ali zadolžnic, njihovo prodajo po višji ceni ter kupovanje nazaj po nižji ceni. Razlika v ceni pomeni dobiček. Securities Act iz l. 1933 je omejil tako trgovanje ('uptick rule') ter prepovedal t.i. 'naked short selling', kjer posrednik nima delnic ne v lasti in ne na posodo. Iste delnice se skozi kratko prodajo lahko prodajajo večkrat, saj lastnik ostaja vpisan kot imetnik delnic ter jih tako lahko posodi več posrednikom hkrati.

Zagovorniki kratke prodaje trdijo, da je potrebna za zagotovitev pretočnega trga, ki omogoča korporativno financiranje ter rast. Toda, podjetje dobi delež od prodaje delnic le v primeru, če so le-te prodane skozi javno ponudbo. Denar iz takšnih transakcij tako ne konča na njihovem računu, temveč v privatnih žepih. Po l. 2000 se je izkazalo, da sta del teh manipulacij tudi Depository Trust Company (DTC), ki je odgovorna za držanje zadolžnic ter ureditev računa, dostave in denarne poravnave nakupa zadolžnic ter Securities and Exchange Commission, ki naj bi regulirala to področje.

Druga oblika so t.i. hedge funds. Le-ti so privatni fondi, ki zbirajo denar bogatih privatnih investitorjev z namenom velikih finančnih povračil. K temu jim dodatno pripomorejo t.i. privzdigovanja ('leverages'), ki pomenijo, da si fond lahko še dodatno sposodi denar v razmerju do osnovnega kapitala, kar mu poveča kupno moč. V 20-ih letih so bili investitorji vpleteni v t.i. 'pooling' – kombiniranje sredstev, da so lahko vplivali na trg. To početje je bilo smatrano kot vmešavanje v trg. Hedge funds so moderna oblika le-tega. Kot piše Ellen H. Brown:

»Hedge funds were originally set up to 'hedge the bets' of investors, insuring against currency or interest rate fluctuations; but they quickly became an instrument of manipulation and control« (str. 192).

Delujejo v bolj dereguliranem okolju kot banke. Danes so zaradi svoje velikosti mnogokrat odgovorni za več kot polovico dnevnega trgovanja z deleži korporacij. Ponavadi so registrirani zunaj države, da se izognejo zakonskim omejitvam ter plačilu davkov. L. 2006 je bilo 8282 od 9200 fondov registriranih na Kajmanskih otokih. Kajmanski otoki so Britanski čezmorski teritorij (British Overseas Territory) in Velika Britanija imenuje njihovega guvernerja, ki ima po ustavi lahko tudi popolno izvršno oblast.

Več o hedge fondih si preberite na spletni strani časnika Finance:

<http://www.finance.si/267861/Kaj-so-hedge-skladi> ^{14.)}

Derivativi so glavno investicijsko orodje teh fondov. So praktično stranske stave na to, ali bo šla določena investicija (delnica,...) gor ali dol. Pravzaprav niso investicije kot take, saj ne vključujejo nobenega nakupa lastnine. So zunanje stave, kaj se bo z lastnino dogajalo. Vsi derivativi so variacije na trgovanje v prihodnosti ('futures'), in vsako trgovanje v prihodnosti je samo po sebi špekulativno. Čez 90% derivativov v uporabi danes je izmenjanih direktno med dvema stranema, kar pomeni, da jih je težko izslediti. Pogosto imajo eksotična imena, niso regulirani ter jih težko popolnoma razumeti. Več o njih (ter o 'futures') si preberite tukaj:

[http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_\(finance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_(finance)) ^{45.)}

http://en.wikipedia.org/wiki/Futures_exchange ^{46.)}

Multimilijarder Warren Buffet je derivative označil kot 'finančno orožje za masovno uničevanje'. Njihova moč se je pokazala l. 1992, ko je George Soros in njegova Quantum Group (s financiranjem Citibank) uporabila derivative, da je sesula valuti Velike Britanije in Italije. Več kot 60 milijard \$ je moralo priteči v evropske valute, večino denarja pa je bilo sposojenega od velikih mednarodnih bank. Soros je bil prav tako obtožen za povzročitev azijske krize l. 1997-1998.

Med leti 1996 in 2005 se je število hedge fondov več kot podvojilo, njihov kapital pa je narasel iz 200 milijard \$ na več kot 1 trilijon \$.

L. 1974 je bila ustanovljena Commodities Futures Trading Commission (CFTC), ki regulira področje zadolžnic ter trgovanja v prihodnosti, vendar pa so špekulanti tudi tokrat lahko prišli skozi s trditvijo, da ne trgujejo z zadolžnicami ali 'futures', saj se z ničemer ne trguje. Prav tako so l. 1999 dosegli, da je bil Glass-Steagall Act iz l. 1933 ukinjen.

To je bil čas Clintonove administracije, med katero se je zgodilo več korporativnih združevanj kot pod katero koli prejšnjo. Prejšnji zakon je prepovedoval, da je banka hkrati komercialna ter investicijska. Razlog za to je v tem, da varčevalci zaupajo banki v varstvo svoje prihranke. Če bi jih uporabila za investicije, bi:

- imela nelojalno prednost (veliko kapitala)
- lahko z izgubo ogrozila prihranke
- lažje manipulirala s trgom

Zakon je bil ukinjen pod zagotovili, da bo razmejitev v finančnih organizacijah med investicijskim ter komercialnim delom držal t.i. kitajski zid (informacijska bariera, ki naj bi ločujevala uslužbenca).

Goldman-Sachs je danes ena vodilnih bank na tem področju. Toda investicijskih bank ne zanima dolgoročno ozdravitev podjetij, temveč kratkoročni dobiček. Podjetje kupijo poceni, ga spravijo na noge ter prodajo dražje. Pisarna kontrolorja valute je poročala, da je bilo l. 2006 v Ameriki okoli 9000 komercialnih in varčevalnih bank, toda 97% derivativov je bilo v rokah zgolj petih. Na vrhu le-teh sta bili JPMorgan Chase ter Citibank, citadeli Morganovih ter Rockefellerjevih imperijev. Izmed tujih bank na tem trgu prednjači Deutsche Bank.

Gre torej za špekulativno hazardiranje, ki lahko banke eventuelno pripelje v bankrot, kar se je pokazalo tudi ob zadnji finančni krizi. Toda, kako lahko banka bankrotira, če pa lahko ustvarja denar iz nič?

Bančna računovodska pravila nalagajo komercialnim bankam obvezo, da izenačijo (zbalansirajo) svoje računovodske knjige, tako da je njihovo imetje izenačeno z njihovimi obveznostmi. Lahko si najdejo toliko posojilojemalcev kot želijo, toda če le-ti ne vrnejo denarja nazaj, mora banka prijaviti izgubo. Ko odpiše dolg, pa se ji zmanjša tudi njena skupna lastnina. Za zbalansiranje lastnine ter obveznosti mora banka vzeti denar ali iz profita, ali pa iz fondov, v katere vlagajo njeni lastniki – delničarji. Če je izguba večja kot kar lahko banka z lastniki profitabilno vzdržuje, mora eventuelno razglasiti bankrot ter zapreti vrata.

Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (WTO)

IMF je bil zasnovan v Bretton Woodsu l. 1944 kot fond za države, ki zapadejo v nelikvidnost, vendar pa se je razvil v finančnega policajja in zasluga za to gre amerškemu državnemu sekretarju *George Schultzu*.

Mehiška ustava iz l. 1917 je dala direktno lastništvo nad minerali in nafto v vladne roke. Ameriško-britanski interesi so od tedaj naprej v ozadju lobirali za te vire, tako da jih je mehiška vlada dokončno nacionalizirala. Posledica tega je bil 40 letni naftni bojkot s strani Američanov in Britancev. Sredi 70-ih let so bile v Mehiki odkrite nove rezerve in predsednik Jose L. Portillo je začel s programom modernizacije in industrializacije dežele. Močna Mehika pa ni bila po volji določenim anglo-ameriškim interesom, tako da so se odločili uničiti državo skozi dolg. Mehiška valuta ni prosto plavala na trgu, ampak je bila vezana na dolar in to je dalo priložnost špekulantom, ki so v začetku 80-ih izpraznili mehiške dolarske rezerve. Mehika je bila prisiljena najeti posojila zgolj, da bi obdržala višjo vrednost valute, toda vlada je eventuelno morala devalvirati peso. Ker ni mogla najeti dodatnih posojil, je prevzela nadzor nad bančništvom in takrat je mednarodnim bankirjem zazvonil alarm. Mehiške banke so želeli imeti v privatnih rokah.

Slika 11: Logo Mednarodnega denarnega sklada (vir: www.intelligentspeculator.net)

Sekretar Schultz je najel svetovalno podjetje *Henryja Kissingerja*, ki je napisalo program, po katerem naj bi IMF deloval kot globalni finančni policaj. Pogoji za posojila so se močno poostrili. Mehiške banke so se tako vrnile v privatne roke, vendar sprva le Mehičanom. Šele s sprejetjem NAFTE (North America Free Trade Agreement) l. 1994, so lahko tujci imeli določen delež v bankah. Po tem je mehiška valuta še bolj padla, plače in kupna moč so se znižale, dolg pa je narasel. Do l. 2004 so bile vse varovalke ukinjene in danes so mehiške banke pod tujim vplivom.

Podobna zgodba se je dogajala povsod po svetu, vključno z Rusijo in Argentino. IMF kot enega od pogojev za posojila postavlja strukturno ureditev ('structural adjustment'). Ta ponavadi vključuje varčevalne ukrepe kot ukinitvev subvencij za prehranske programe, zmanjševanje plač ter povečevanje korporativnih dobičkov in privatizacijo javne industrije. Z drugimi besedami, država mora odpreti svoj trg za vstop tujih korporacij na račun domačega prebivalstva.

Tudi Svetovna banka je bila produkt Bretton Woods-a, vendar pa, kot opozarja John Perkins v svoji knjigi *The Secret history of the American empire*, le-ta v bistvu ni svetovna, temveč v pretežni meri ameriška. 8 od njenih 24 direktorjev predstavlja bogate razvite države (Rusijo, ZDA, Kitajsko, Veliko Britanijo, Francijo, Nemčijo, Savdsko Arabijo ter Japonsko), preostala direktorska mesta pa si deli 176 držav. ZDA kontrolirajo skoraj 17% glasov v IMF ter 16% v Svetovni banki. ^{6.)}

Svetovna banka sodeluje direktno s komercialnimi bankami pri kreaciji in dotoku denarja vzporedno z dolgom. IMF se prav tako pogaja direktno s komercialnimi bankami za zagotovitev mešanih IMF – komercialnih posojilnih paketov. Tako so države praktično dolžne vrniti posojila zasebnim bankam.

L. 1995 je GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) zamenjala Svetovna trgovinska organizacija (WTO). Članice WTO morajo prikrojiti svojo zakonodajo njenim pravilom, sicer jih lahko doletijo finančne sankcije. Da so zahteve po prilagoditvi zakonodaje lahko zelo subtilne, si lahko preberete v mojem članku na Pozitivkah o Codex Alimentarius 2. del:

<http://www.pozitivke.net/article.php/Codex-Alimentarius-Standardi-Hrana>

Danes tako WTO deluje skupaj Svetovno banko ter IMF kot svetovni policaj, ki skrbi da se države brez pritoževanja prilagodijo pogojem elite in korporacij, odprejo svoje trge ter dajo na voljo svoja naravna bogastva po smešno nizkih cenah.

Skok v Evropo

L. 1946 je bila Bank of England nacionalizirana, vlada je prevzela tiskanje denarja, vendar pa se sama finančna shema ni spremenila. Tiskani denar namreč predstavlja zelo majhen odstotek celotne denarne zaloge (okoli 3%). Vso ostalo zalogo so še vedno kreirale banke s posojili prek frakcionalnega rezervnega sistema ali kakor ga poimenujejo Angleži 'credit multiplier system'.

Tudi pogled na seznam njenih guvernerjev nam pove, da so to izbranci, večina je prišla iz prestižnih šol (Eton, Cambridge, Trinity College). Poleg tega so bili trije guvernerji po l. 1949 iz vrst aristokracije (baroni in grofi), štirim po l. 1966 pa je bil podeljen dedni plemiški naslov.

L. 1977 je banka ustanovila Bank of England Nominees Limited, privatno družbo z omejeno odgovornostjo, katero je Edmund Dell (državni sekretar za trgovino) izvzel iz obligacije razkrivanja podatkov po Companies Act 1976. Laburistična vlada Tonya Blairja je l. 1997 podarila centralni banki neodvisnost pri oblikovanju monetarne politike. Po Bank of England Act 1998 ima banka izključno pravico določati obrestne mere.

Slika 12: Stavba Bank of England v Londonu (vir: www.market-melange.com)

Banka deluje skupaj z drugimi institucijami in sicer Zakladnico (HM Treasury) ter Finančno agencijo (Financial Services Authority), ki nadzira ter bdi nad bančnim sektorjem. Predsedstvo le-tega imenuje Zakladnica. Sedanji izvršni direktor je Hector Sants, bivši direktor banke Credit Suisse, katero je mesto Cleveland nedavno tožilo zaradi hipotekarne krize. V odboru prav tako sedita ne-izvršna člana Karin Forseke (bivša direktorica investicijske banke Carnegie Bank) ter David Miles, ekonomist pri banki Morgan Stanley, banke, ki je prav tako vpletena v ameriško hipotekarno krizo.

Odgovornost nad vladnim dolgom ter upravljanje z njim je bila l. 1998 prenesena na novo agencijo UK Debt Management Office.

L. 2003 je James Robertson v *Money Reform: Making it happen* predlagal, da naj kreiranje denarja s posojili postane prepovedano, nov denar pa naj ustvarja le centralna banka. Denar od tam naj bi šel do vlade, ki bi ga dala v obtok (npr. prek projektov). Komerzialne banke bi si lahko zgolj sposojale obstoječi denar ter ga posojale naprej, tako kot to počno ne-bančne finančne institucije. Vendar pa je predlog naletel na neodobravanje v političnih krogih. Gordon Brown (finančni sekretar) ter Kenneth Clarke (finančni sekretar v senci) sta dejala, da bi ukinjalnje kreditnega multipliciranja povzročilo beg večine bank iz Londona, kar bi bila katastrofa za angleško gospodarstvo.

Sedanji guverner centralne banke je *Mervyn King*, ki se je prav tako izšolal v Cambridgu. Kasneje je predaval, med drugim tudi na Tehnološkem Inštitutu v Massachusettsu (MIT), kjer je delil pisarno s sedanjim direktorjem Federal Reserve Benom Bernankejem. L. 1998 je postal član t.i. *Skupine tridesetih (Group of Thirty)*,^{50.)} vplivne finančne svetovalne skupne, ki je nastala l. 1978 na pobudo Rockefellerjeve fundacije. Med njenimi sedanjimi člani najdemo ljudi iz kontroverznih velikih finančnih institucij kot so Morgan Stanley, Goldman Sachs, JP Morgan Chase, AIG in Citigroup.

Nedavna finančna kriza

Temelji zadnje finančne krize so bili položeni v 80-ih letih, ko je Federal Reserve na tedanjo krizo delniškega trga odgovorila z znižanjem obresti. S tem je omogočila veliko lahko dostopnega investicijskega kapitala, kar je napihnilo delniški trg v 90-ih. Ko je l. 2000 trg začel padati, je, namesto, da bi ga pustila, da se uravna po naravni poti, svoje obresti še znižala (v nasprotnem primeru bi banke, ki so njene lastnice, trpele izgubo). Le-to je povzročilo dodatno ekspanzijo kredita.

Potem, ko je FR položila temelje, so banke in drugi komercialni posojilodajalci, oblikovali določene visoko riskantne hipotekarne instrumente, med drugim posojili s spremenljivo obrestno mero. Glavna igralca v tej igri sta bila Fannie Mae (Federal National Mortgage Association) ter Freddie Mac (Federal Home Mortgage Corporation), ki sta razširila možnosti za hipotekarna posojila. V nasprotju s splošnim prepričanjem pa to nista (več) vladni agenciji, saj kotirate na borzi, njuni delničarji pa so zasebniki.

Tako je praktično kdorkoli lahko dobil hipotekarno posojilo. Ker je sen večine Američanov imeti svoj lasten dom, je veliko ljudi nasedlo na vabo. Začeli so kupovati veliko nepremičnin, kar je povzročilo rast cen, s tem pa se je dolg poglobil.

Ko so banke izkoristile ves potencial primarnega trga (posamezniki), so se morale zateči na sekundarni trg za privabljanje novih investorjev. Hipotekarni rizik so skušale premostiti s tem, da so razdelile hipoteke na dele, ter jih prodajale kot zadolžnice podprte s hipotekami. Toda ta praksa je udarila nazaj, saj je 'okužila' tudi hedge fonde, pokojninske fonde ter fonde denarnega trga.

Na drugi strani so nizke obrestne mere odbile tuje investitorje za vlaganje v ameriške obveznice. Na ta vlaganja se zanaša vlada, da sproti premošča svoj naraščajoči dolg. Zato je bila FR pod pritiskom, da dvigne obrestno mero.

To, kar se je začelo kot nizko odplačilo dolga, je sčasoma naraslo na tak znesek (spremenljiva obrestna mera posojila), ki si ga družine niso mogle več privoščiti. Obresti so vzdignili in piramida se je pričela rušiti. Družine so izgubljale domove, cena nepremičnin pa je padla. Banke so utrpele izgube, ker niso dobile vrnjene denarja, nepremičnin pa niso mogle prodati oz. so jih pod ceno. Prav tako niso mogle privabiti novih kreditobjemalcev, ker njihovi krediti niso bili več privlačni. Vse to je skrčilo razpoložljivi denar v obtoku. Novinar New York Timesa je januarja 2007 ocenil, da bi lahko okoli 2 mil. Američanov izgubilo domove, vključno z družinskimi člani pa bi bila številka še večja. Kako je kriza izgledala v Clevelandu na začetku 2008 si pogledate na spletnih straneh Catherine Austin Fitts,^{23.)} bivše direktorice investicijske banke na Wall Streetu ter pomožne sekretarke na Oddelku za urbanizem (Department of Housing and Urban Development) pod Georgem Bushem starejšim: <http://solari.com/blog/?p=497>

L. 2005 naj bi pisarna kontrolorja valute ter splošna računovodska služba (General Accounting Office) zasebno opozarjale, da lahko pride do 40% padca na ameriškem nepremičninskem trgu med letoma 2005 in 2010. Tak padec pa bi lahko sesul celotno ameriško ekonomijo. Analitiki so ocenili, da bi naraven padec nepremičninskega trga pomenil propad okoli 20 milijonov hipotek. Kaj bi tak padec pomenil za obtok denarja? Alan Greenspan je l. 2005 v svojem pričanju pred ekonomskim komitejem (Joint Economic Committee) dejal, da bi 2 trilijona dolarjev preprosto izginila. To pomeni 2 trilijona manj za

vladne programe in plače. Obenem bi se izdatki za socialno in zdravstveno zavarovanje prepolovili, davek na dohodek bi se potrojil.

Primarni krivec za to pa je bila centralna banka, ki je omogočila lahek kredit, nato pa vzdignila obrestno mero. Možnost vplivanja na obrestno mero tako ni zgolj orodje, temveč lahko tudi manipulativno orožje. Še več, opozorila o prihajajoči krizi so se vrstila že nekaj let. Toda javno so vse zanikali, FR pa je po navedbah nekaterih ljudi blizu dogajanja, skrivoma pretakala denar za rešitev glavnih igralcev. Ker mora konec vsakega davčnega leta objaviti svoje račune, bi tako početje postalo vidno marca 2006, vendar pa je FR javno naznanila, da ne bo več objavljala podatkov za najširšo mero denarja M3. Denarni obtok se meri v 3 krogih in sicer:

- **M1:** kovanci, bankovci, čeki, posojila
- **M2:** M1 + varčevalni računi, fondi denarnega trga in drugi posamezni kratkoročni depoziti
- **M3:** M1, M2 + institucionalni ter drugi dolgoročni depoziti ter evrodolarji (dolarji v obtoku zunaj ZDA)

Skrivno prirejanje trga

M3 je bil pol stoletja kazalec, ki je svetu kazal trdnost dolarja. Toda FR je poročanje o tem ukinila ter prikrija svoje skrite operacije, s katerimi je skušala obdržati bankrotirani privatni bančni sektor nad vodo. Toda inflacija je kljub temu rasla, kar se je kazalo v naraščajočih cenah zlata in srebra. Toda tudi ti indikatorji inflacije so bili skrivnostno potlačeni (cena nafte je nanadoma padla iz \$ 80 na \$ 60, cena zlata prav tako). Pokazalo se je, da FR skrivoma manipulira trg, kar se v 'prosti trgovini' nikoli ne bi smelo.

Prirejanje trga pa je zgolj ena izmed alternativnih možnosti za omogočanje likvidnosti gospodarstva poleg dejanskega tiskanja denarja. Druge vključujejo:

- drastično znižanje obrestnih mer
- znižanje davkov
- javni projekti (npr. vesoljske in vojaške raziskave), ki zahtevajo zadolževanje vlade
- zapletanje v vojne, ki prav tako zahteva sposojanje denarja. Ljudje v kriznih situacijah dovoljujejo deficitno zapravljanje, če gre za obrambo domovine.
- posojanje državam tretjega sveta (neodplačljivi dolg se lahko potihem odpiše)

Skupina, ki je vpletena v prirejanje trga je bila ustanovljena z dekretom Ronalda Reagana 1. 1988 po delniški krizi 1. 1987 (da se nekaj podobnega ne bi več ponovilo). Imenuje se Working Group on Financial Markets (WGFM) ter vključuje predsednika, finančnega sekretarja, direktorja FR, direktorja Securities and Exchange Commission ter direktorja Commodities and Futures Trading Commission. Lahko zahteva denar iz ameriške zakladnice, vendar ji ni treba odgovarjati pred kongresom. Kako zadeva deluje? Denar WGFM je kanaliziran prek centralne banke do njenih primarnih dilerjev (primary dealers), za kar se uporablja 'repo' pogodbe (pogodba o prodaji ter kasnejšem nakupu državnih zadolžnic). Na seznamu primarnih dilerjev so zgolj izbrane banke, ki denar dobijo, vendar jim ga ni treba nikoli vrniti. Za ta privilegij se mnoge borijo, da ostanejo na seznamu. V zameno jim FR lahko postavlja pogoje, kaj naj zanjo naredijo. Tako le-ti z vladnim denarjem v kriznih situacijah začno kupovati 'futures' DOW indeksa. Cene le-teh gredo gor in tako povlečejo

ceno celotnega indeksa gor, saj trgovci na odprtem trgu DOW indeksa mislijo, da imajo ljudje, ki kupujejo 'futures', posebne informacije o prihodnjem dogajanju na trgu.

Drugi dve organizaciji, ki naj bi bili prav tako vpleteni v to, pa sta Exchange Stabilisation Fund ter Couterparty Risk Management Policy Group. Več o manipuliranju trga si preberite na strani Gold Anti-Trust Action Comitee (GATA): <http://www.gata.org/>^{29.)}

Mednarodna kreditna kriza je privrela na dan junija 2007, ko je banka Bear Sterans morala likvidirati dva hedge fonda, ki sta trgovala s kolateralnimi dolžniškimi obligacijami – 'collateral debt obligations' (zbrana skupina različnih vrst posojil spremenjenih v obveznice)^{46.)} zavarovanimi z derivativnimi stavami. Investitorji so želeli dobiti denar nazaj, vendar pa nihče ni želel kupiti omenjenih obveznic po postavljenih cenah. Izkazalo se je, da je igra derivativov igra zaupanja – ko je zaupanje izpuhtelo, trik ni več deloval. 681 trilijonov \$ veliki derivativni balon je bil zgolj iluzija.

Razlika med nedavno krizo in tisto iz l. 1929 je v tem, da je v našem primeru denarja dovolj v obtoku, le da ga investitorji ne želelijo več investirati v sumljive obveznice. Sprva je bila rešitev centralnih bank je bila v tem, da so bankam, ki so se spopadale z alikvidnostjo, izdale 'kredit'. Zdelo se je, da je vse v redu, nato pa je kriza udarila ven v Veliki Britaniji, natančneje v banki Northern Rock. Vladna Bank of England se je odločila jamčiti zanjo, v nasprotju z ZDA pa je bilo to narejeno javno. Kriza se je nato preselila še v ostale evropske države, najbolj očitno v Francijo, Islandijo ter nekatere vzhodnoevropske države. Nemčija je ustanovila t.i. slabo banko, ki naj bi prevzela slaba posojila. O takem ukrepu se razpravlja tudi v Sloveniji.

V ZDA za denarno pomoč v obliki jamstev skrbi Federal Deposit Insurance Corporation - FDIC, ki pa denar dobi od davkoplachevalcev. Tako za kriminalna dejanja peščice plačujejo nedolžni prebivalci. V 80ih letih je FDIC začela s politiko 'to big to fail' ki jo nadaljuje še danes, kar nas pripelje do sedanjega predsednika Baracka Obame.

Barack Obama

Obama je po prisegi prelomil večino svojih predvolilnih obljub. Tako npr. še ni zaprl Guantanamo, ni odpoklical vojakov iz Iraka, eskaliral je vojno v Afganistanu ter jo razširil na Pakistan (vodeni bombniki). Glasoval je za ponovno potrditev Patriot Act-a, dovoljuje podaljšano pridržanje oseb, obljubil pa je tudi ukinitiv vladnega prisluškovanja brez sodnih nalogov (kar se ni zgodilo). Delavcem je obljubljal, da bo povlekel ZDA iz sporazumov NAFTE in GATT-a ter tudi to prelomil.^{40.) 41.) 44.)}

Obama je administracijo sestavil pretežno iz ljudi iz bivše Clintonove administracije, pomembne položaje pa zasedajo ljudje iz bančnih krogov. Njegovi ljudje so iz vrst pravnikov in profesorjev, nobenega pa ni iz težke ali avtomobilske industrije, nobenega iz računalniške industrije ali predstavnika malih podjetij.

- *Timothy Geithner* (finančni sekretar): bivši uslužbenec Kissinger Associates ter bivši direktor FR New York, član Council on Foreign Relations (CFR)
- *Rahm Emmanuel* (vodja kabineta – Chief of Staff): investicijski bankir, bil v vodstvenem odboru Freddie Mac

- *Peter R. Orszag* (direktor pisarne za upravo in proračun – Office of Management and Budget): njegova mentorja sta bila Joseph Stiglitz, glavni ekonomist Svetovne banke ter Robert Rubin, bivši direktor Goldman Sachs ter Clintonov finančni sekretar
- *Ron Kirk* (tržni predstavnik za ZDA – US Trade Representative): po županski karieri lobist za skupino Energy Future Holdings Corporation, ki so jo ustanovili Kohlberg Kravis Roberts, TPG Capital ter Goldman Sachs. Podpira sporazum NAFTA.
- *Susan Rice* (odposlanka pri Združenih Narodih): njen oče je bivši guverner sistema Federal Reserve
- *Eric K. Shinseki* (sekretar za vojne veterane): po vojaški karieri direktor First Hawaiian Bank, ki je v lasti ene največjih svetovnih bank francoske BNP Paribas, član CFR

Več o trenutni administraciji si preberite tule:

http://en.wikipedia.org/wiki/Obama_Cabinet#Personnel^{48.)}

Tako ni presenetljivo, da je Obama v finančni krizi sestavil program za rešitev velikih bank (namesto, da bi denar investiral v javne projekte, ga dal ljudem ter podjetjem). Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) ima tri možnosti za rešitev insolventne banke:

1. *payoff*: izplačanje zavarovanih varčevalcev (z depoziti pod \$ 100.000), banka se prepusti likvidatorjem
2. *selloff*: večja banka prevzame lastništvo ter obveznosti propadajoče banke, slaba posojila prevzame nase FDIC ter priskrbi denar za poplačilo zavarovanih depozitorjev
3. *bailout* (dobesedni prevod: jamstvo): banka se ne zapre oz. ni prevzeta, FDIC priskrbi dovolj denarja za pokritje dolgov. Ta možnost je redko na voljo, po večini zgolj za velike banke

Sprva je bil 'bailout' znesek postavljen na 700 milijard \$, vendar pa je celotni znesek državnih jamstev do sedaj dosegel več trilijonov dolarjev (po zadnjih govoricah naj bi bilo več kot 10 trilijonov).

Kaj to v resnici pomeni? Dolg ZDA že tako presega 10 trilijonov dolarjev, od kod državi denar za rešitev bank? Odgovor: Federal Reserve ga je natisnila iz nič, s tem pa na dolgi rok samo poglobila gospodarsko krizo. Nekateri analitiki menijo, da so ZDA na dobri poti v hiperinflacijo.^{26.)}

Obama se je tako zadolžil več kot ZDA prej v več desetletjih. V tej luči je vredno gledati tudi na Obamovo navzočnost v Iraku, Afganistanu in sedaj po zadnjih navedbah tudi v Jemnu (več vojn pomeni več sprojanja denarja, obenem pa se ljudem preusmeri pozornost). Prav tako odločitev ZDA na srečanju v Copenhavnu, da bodo prispevale 100 milijard \$ za klimatske spremembe.

Gerald Celente je napovedovalec trendov ter ustanovitelj *Trends Research Institute*. V svoji karieri je med drugim pravilno napovedal delniško krizo l. 1987, padec Sovjetske Zveze l. 1991, azijsko krizo l. 1997, krizo l. 2000 ter sedanjo finančno krizo l. 2007. V nedavnem intervjuju za Fox Business News je napovedal poglobitev krize v letu 2010. Po njegovih besedah naj bi zasenčila veliko depresijo iz 1930-ih.^{28.)}

Veliko dokazov je, da je za pretekle tako kot za sedanjo krizo odgovorna ameriška centralna banka v navezi z evropskimi bankirji. Ker je trg postal globalen in ker je nafta vezana na dolar, se posledice čutijo po vsem svetu. Jasno je, da je potrebno prevzeti nadzor nad Federal Reserve ali pa jo ukiniti in delo kongresnika Patmana danes nadaljuje teksaški kongresnik *Ron Paul*. Letos je predlagal zakon o nadzoru nad centralno banko, ki je v proceduri in ima večinsko podporo v kongresu.^{36.)}

Slika 13: Kongresnik Ron Paul (vir: www.greenferret.wordpress.com)

Delo de Fremeryja pa nadaljuje *Stephen Zarlenga*,^{8.)} ki je ustanovil *The American Money Institute*. Le-ta je spisal nov predlog monetarnega zakona American Monetary Act, po katerem naj računi komitentov ne bi bili baza (oz. se šteli kot rezerva banke) za dajanje posojil. Sistem FR bi se združil z vladno Zakladnico, ki bi skupaj izdajali denar. Vlada bi ga dajala v obtok s financiranjem projektov za skupno dobro (infrastruktura, socialno varstvo,...) ter le-to bi nadzirala tako, da to ne bi bilo ne inflatorno ne deflatorno. Skrbela bi za to, da bi se denar vračal nazaj k njej, s čimer bi se zmanjšali davki. Več o Ameriškem monetarnem institutu si preberite tukaj:

<http://www.monetary.org/>^{19.)}

Zanimivo je, da je podobne ukrepe zagovarjal tudi sedanji predsednik FR Ben Bernanke (govor l. 2002 v Washingtonu z naslovom 'Deflation: Making sure it doesn't happen here'). To je bilo seveda preden je postal vodilni mož Federal Reserve.

Kako je v Sloveniji?

Slovenija je dobila prvo narodno banko l. 1976, po oblikovanju lastne države pa je ustanovila Banko Slovenije. Ustava RS določa:

152. člen

(centralna banka)

»Slovenija ima centralno banko. V svojem delovanju je ta banka samostojna in odgovarja neposredno državnemu zboru. Centralna banka se ustanovi z zakonom. Guvernerja centralne banke imenuje državni zbor.«^{51.)}

Prvi Zakon o Banki Slovenije je bil razglašen l. 1991. V njem lahko med drugim preberemo, da je Banka Slovenije neodvisna institucija, organa banke pa sta guverner ter Svet banke. Svet banke je sestavljalo 11 članov, od tega 6 neodvisnih strokovnjakov (niso smeli biti pogodbeno zaposleni v nobeni drugi finančni instituciji), guverner, namestnik guvernerja ter 3 viceguvernerji. Imenovani so bili na predlog predsedstva Republike, potrdil jih je parlament, njihov mandat pa je bil 6 let. Svoje odločitve je svet sprejemal z dvotretjinsko večino ter je lahko predlagal zakone ter druge predpise iz finančnega področja. O svojem delu je morala banka poročati državnemu zboru najmanj dvakrat letno. Nadzor nad njenim poslovanjem je opravljal parlament, ki je tudi predpisal način le-tega.

Med glavne naloge banke so spadali:

- uravnavanje količine denarja v obtoku
- skrb za splošno likvidnost bank in hranilnic
- nadzor nad bankami in hranilnicami
- izdajanje bankovcev ter dajanje bankovcev in kovancev v obtok
- opravljanje poslov za Republiko Slovenijo

Kako je banka uravnavala količino denarja v obtoku? 25. člen med drugim pravi:

»Banka Slovenije uravnava količino denarja v obtoku, tako da:

- kupuje in prodaja tuja plačilna sredstva
- kupuje in prodaja državne vrednostne papirje
- izdaja in kupuje blagajniške zapise* Banke Slovenije
- določa obvezno rezervo bank in hranilnic pri Banki Slovenije«

Obvezne rezerve so predstavljale določen odstotek od depozitov in drugih sredstev. Banka Slovenije je predpisovala obrestne mere za svoje kredite (in druge terjatve) ter za sredstva, ki so bila deponirani pri njej. Med drugim je svoje prihodke ustvarjala iz neposrednih kreditov (77. člen), le-te pa je odobraval med drugim (36. člen):

»... na podlagi vrednostnih papirjev, in sicer:

- blagajniških zapisov Banke Slovenije

- državnih vrednostnih papirjev

- obveznic, za katere je Republika Slovenija prevzela obveznost, da jih amortizira ali za katere jamči

- blagajniških zapisov bank in drugih izdajateljev«

Republiki Sloveniji je Banka lahko izdajala samo kratkoročne kredite za »za premoščanje časovne neuskkljenosti med prilivi in odlivi sredstev proračuna republike« (61. člen)

Banka je izdajala bankovce in določala njihovo vrednost, kovance pa je izdajala Republika Slovenija.

Če je banka ustvarila dobiček in če ji je po uporabi sredstev za zakonsko določene namene ostal višek, je šel v državni proračun (83. člen). Če je bila v negativni bilanci, se je rezlika krila iz proračuna.

Kaj je Banka Slovenije štela za nelikvidno banko?

»Banka oziroma hranilnica je nelikvidna, če ni poravnala dospelih obveznosti v državi ali tujini, ali če jih je namesto nje izpolnila druga fizična ali pravna oseba ali družbenopolitična skupnost na podlagi jamstva.« (38. člen)^{52.)}

V dokumentu Svetovne banke: *Slovenia – from Yugoslavia to European Union*, lahko na strani 152 preberemo, da so bile na začetku najpomembnejše premoženje Banke Slovenije terjatve do drugih bank (56%) ter do Republike Slovenije (40%). Republika Slovenija je prevzela nase dolg Narodne banke Jugoslavije do komercialnih bank, ki je nastal zaradi izgub na devizne depozite (ki so jih banke od 60-ih dalje bile prisiljene deponirati, vendar jim jih je bilo prepovedano vlagati oz. jih razširjati). Da bi pokrila dolg, je izdala obveznice RS ter jih razdelila bankam.^{9.)} Tako je v bistvu monetarizirala dolg tako kot vlada v ZDA po razglasitvi neodvisnosti v 18.stol.

Vidimo lahko torej, da je bila RS že ob nastanku zadolžena pri bankah. Iz zgornjega zakona pa je prav tako razvidno, da BS igra vlogo bančnega agenta za državo, da ji lahko izdaja kredite ter da odkupuje državne obveznice v zameno za tolarske bankovce (izdajanje katerih pripada samo njej). Državne obveznice niso nič drugega kot potiskan kos papirja, s katerim se država obveže za plačilo v prihodnosti. Natisnjene so na podlagi praznega niča.

Slika 14: Stavba Banke Slovenije (vir: www.givo.si)

Na začetku 90-ih let je Slovenija zavrnila politiko Jeffreya Sachsa, človeka, ki je izoblikoval t.i. 'šok terapijo'. Le-ta je bila uporabljena v Rusiji ter drugih vzhodno evropskih državah. Res je znižala inflacijo, toda ljudem je prinesla večjo socialno nestabilnost in brezposelnost, povečala se je tudi revščina. Zaradi večje odprtosti trga so banke večinoma prešle v tuje roke (predvsem na Poljskem, Češkem in na Madžarskem). Tudi pri nas se je vrzel med revnimi in bogatimi povečala, vendar nismo imeli večjih pretresov. Res so bile tuje države deležne večjih investicij s strani tujega kapitala, vendar je to lahko za centralno banko tudi problem.

Najpomembnejši inštrument monetarne politike za Banko Slovenije je bila na začetku izdaja ter prodaja blagajniških zapisov komercialnim bankam. (ibid. str. 154). Z njimi je odvzemala ekscesni devizni kapital s trga ter tako uravnavala stabilnost valute ter inflacijo.

Tanja Mafreda v svoji diplomski nalogi *Tolarski blagajniški zapisi Banke Slovenije* pravi, da nam strukturni položaj denarnega trga pove, ali je bilo ustvarjeno premalo ali preveč likvidnosti (npr. prek tečajne politike, idr.). Pove nam, »ali se bodo banke prisiljene zadolževati pri centralni banki, ali pa bo centralna banka prisiljena bankam odvzeti presežno likvidnost. Težnja centralne banke je, da bi bil za strukturni položaj denarnega trga značilen primanjkljaj« (str. 6) ^{10.)}

To pomeni, da je težnja centralne banke, da drži komercialne banke (in posledično ljudi) v stalnem dolgu. Za razliko od tega so ameriške kolonije skušale držati strukturni položaj denarnega trga praktično na ničli in dosegle, da so bile cene vsekozi stabilne (kar je ena izmed primarnih nalog centralne banke).

Nadalje pravi, da so za gospodarstvo negativni nenadni nepričakovani prilivi tujega kapitala, ki lahko povzročijo veliko škode. Le-ti mnogokrat prihajajo s t.i. portfeljskimi naložbami, za katere investitorji pričakujejo najboljše donose na kratki rok. Pogosto vsebujejo tudi špekulativni kapital. Sem spada tudi 'kratka prodaja', ki se je poslužujejo hedge fondi, ki premorejo veliko kapitala in ki lahko (in tudi so) zamajejo trdnost prosto drseče valute.

Država je skozi devetdeseta vodila delno zaščitniško politiko, med drugim tudi skozi t.i. uravnavano drseči devizni tečaj (ponudba in povpračevanje po devizah se oblikujeta prosto, centralna banka le občasno intervenira) in to je verjetno med drugim eden izmed razlogov, da nismo bili tarča špekulativnega kapitala ter da se inflacija postopoma zniževala. Država je

obdržala pomemben delež v slovenskih bankah, trg pa se je začel sproščati šele l. 1999 po pridružitvenem sporazumu z EU, ki je nalagal 4 letni rok za popolno liberalizacijo bančnega trga. Portfeljske naložbe so bile popolnoma sproščene l. 2002. Morda je to razlog, da so se takrat dogodili tudi prevzemi v farmacevtskem in bančnem sektorju. Prevzemi so imeli za posledico preplavljanje slovenskega trga z devizami in BS je takrat izdala 360 dnevne tolarske blagajniške zapise za odvzem le-teh s trga.

Če je želela v Evropsko skupnost, je morala Slovenija spremeniti svojo zakonodajo tudi na bančnem področju in tako je bil Zakon o Banki Slovenije dopolnjen oz. spremenjen l. 2002 ter 2006 (Uradni list RS, št. 72/2006). Spremenjeno besedilo med drugim določa:

"1. člen

(Status Banke Slovenije)

(2) Banka Slovenije je pravna oseba javnega prava, ki samostojno razpolaga z lastnim premoženjem.

(3) Banka Slovenije je v izključni državni lasti s finančno in upravljalno avtonomijo.

2. člen

(Položaj Banke Slovenije)

Banka Slovenije ter člani njenih organov odločanja so neodvisni in pri opravljanju nalog po tem zakonu niso vezani na sklepe, stališča in navodila državnih ali katerikoli organov, niti se ne smejo nanje obračati po navodila ali usmeritve".

Pod naloge Banke spada med drugim vodenje računov za Republiko Slovenijo (12. člen)^{53.)}

* blagajniški zapisi = neimenski nematerializirani kratkoročni vrednostni papirji, ki jih lahko vpisujejo banka ali hranilnice (po T. Manfreda)

Evropska Centralna Banka

Banka Slovenije je postala članica Evropskega sistema centralnih bank, z uvedbo Evra pa članica Evrosistema, ki zajema Evropsko centralno banko (ECB) ter centralne banke držav, kjer je valuta Evro. Kakšen je njen položaj znotraj te skupine?

Slika 15: ECB v Frankfurtu (vir: spletna stran ECB)

Banka Slovenije (ga. Špela Majcen) mi je odgovorila s sledečim pojasnilom (elektronska pošta):

»Glede neodvisnosti Banke Slovenije in odnosa do Državnega zbora Republike Slovenije:

V skladu z členom 130. Pogodbe o delovanju Evropski uniji pri izvajanju svojih pooblastil ter opravljanju nalog in dolžnosti po Pogodbah in statutu ESCB in ECB ne smejo niti Evropska centralna banka niti nacionalne centralne banke, pa tudi noben član njihovih organov odločanja zahtevati ali sprejemati navodil od institucij, organov, uradov ali agencij Unije, vlad držav članic ali katerih koli drugih organov (med te subjekte se uvršča tudi Državni zbor). Institucije, organi, uradi ali agencije EU ter vlade držav članic se obvezujejo, da bodo to načelo spoštovali in ne bodo poskušali vplivati na člane organov odločanja Evropske centralne banke ali nacionalnih centralnih bank pri opravljanju njihovih nalog.

Banka Slovenije kot ena izmed nacionalnih centralnih bank evroobmočja, ki so sestavni del Evrosistema, izvaja naloge, ki so ji bile dodeljene, v skladu s pravili, ki so jih določili organi odločanja ECB. Banka Slovenije sodeluje v procesu odločanja v Evrosistemu. Guverner Banke Slovenije je član glavnega organa odločanja ECB, to je Sveta ECB, ki določa denarno politiko za evroobmočje.

2. Glede pravnih aktov ECB

Evropska unija je edinstvena nadsacionalna politično-gospodarska struktura. Pravo Evropske unije (kamor sodijo tudi pravni akti, ki jih sprejme ECB) je zato poseben mednarodni pravni

sistem, ki deluje vzporedno s pravom držav članic Evropske unije. Pri pravu Evropske unije velja načelo primarnosti, kar pomeni, da pravila, sprejeta na ravni Evropske unije, prevladajo nad pravili, vsebovanimi v pravnih redih držav članic.

3. Glede lastništva ECB

V skladu z členom 282.(3) Pogodbe o delovanju Evropske unije je Evropska centralna banka pravna oseba. Je edina pooblaščenca za odobritev izdajanja evra. Pri izvajanju svojih pooblastil in upravljanju svojih financ je neodvisna. Institucije, organi, uradi in agencije EU ter vlade držav članic spoštujejo to neodvisnost.

Nacionalne centralne banke so edini vpisniki in lastniki kapitala ECB. Delež posamezne nacionalne centralne banke se določi v skladu s ključem za vpis kapitala ECB. Ta ključ je odvisen od deleža države članice v prebivalstvu EU in deleža države članice v bruto domačem proizvodu EU. Nacionalne centralne banke držav članic EU, ki so uvedle evro, so vplačale celoten delež v kapitalu ECB. Več o tem si lahko preberete na spletnih straneh ECB (<http://www.ecb.int/ecb/orga/capital/html/index.sl.html>).«

Največji delež imajo Nemčija (19%), Francija (14%) ter Italija (12.5%). Ustanovitveni kapital znaša okoli 4 milijarde evrov.

Kako je ECB organizirana?

Glavna organa ECB sta **Izvršni odbor** ter **Svet banke**. Izvršni odbor se sestoji iz predsednika ECB, podpredsednika ter štirih drugih članov. Skrbi za opravljanje vsekodnevnih nalog posameznih direktoriatov, izvaja denarno politiko ECB in pripravlja seje Sveta banke, ki potekajo vsaka 2 tedna. Člani odbora ne smejo opravljati druge pridobitne ali nepridobitne poklicne dejavnosti. Njihov mandat je 8 let in ne morejo biti ponovno imenovani. Članstvo predlaga Evropski svet, ki se je predhodno posvetoval z Evropskim parlamentom ter Svetom ECB, potrjuje pa jih vlade oz. voditelji držav članic po medsebojnem soglasju.

Člani izvršnega odbora

- Jean-Claude Trichet (predsednik): poleg dela na francoskem inšpektoratu za finance, v Zakladniškem oddelku in ministrstvu za gospodarstvo, je delal tudi v Svetovni banki, Mednarodnem denarnem skladu ter bil guverner Banque de France.

- Lucas D. Papademos (podpredsednik): med drugim je delal na Tehnološkem inštitutu v Massachusetsu (tako kot King in Bernanke), bil višji ekonomist v Federal Reserve Bank v Bostonu, delal za Mednarodni denarni sklad ter bil guverner Bank of Greece. Je član Trilateralne komisije od l. 1998.

- Lorenzo Bini Smaghi (član): delal v Mednarodnem denarnem skladu, Banci d'Italia, Evropskem monetarnem inštitutu ter ECB.

- Jose Manuel Gonzales-Paramo (član): delal kot profesor ekonomije, ekonomski svetovalec, član sveta Banco de Espana ter kot svetovalec ter raziskovalec za Svetovno banko ter Mednarodno banko za razvoj.

- Jurgen Stark (član): zaposlen pri nemških ministrstvih za finance in gospodarstvo, podpredsednik Deutsche Bundesbank.

- Gertrude Tumpel-Gugerell (članica): bivša svetovalka avstrijskega finančnega ministra ter zaposlena v avstrijski centralni banki.

Slika 16: Svet ECB (vir: spletna stran ECB)

Svet banke sestavljajo Izvršilni odbor ter guvernerji posameznih nacionalnih centralnih bank Evrosistema in je najvišji organ odločanja. Sprejema strateške odločitve glede monetarne politike, pri čemer guvernerji ne smejo predstavljati svojih držav, ampak morajo delovati neodvisno. Seje sveta se smeta udeležiti tudi predsednik Sveta EU ter član Evropske komisije, a nimata pravice odločanja. Svet med drugim oblikuje smernice za operacije nacionalnih centralnih bank s preostalimi deviznimi rezervami in za transakcije držav članic euroobmočja s svojimi operativnimi deviznimi sredstvi ter odobrava izdajo ter obseg evrobankovcev znotraj evroobmočja. Sprejema tudi poslovnik delovanja celotne ECB. Vsak član ima en glas, seje sveta pa so tajne. Svet se lahko odloči za objavo svojih posvetovanj.

Banka ima še **razširjeni svet banke**, ki ga sestavljajo predsednik in podpredsednik ter guvernerji bank vseh 27 držav EU. V tem svetu se usklajujejo denarne in tečajne politike EU ter poroča o napredovanju članic pri približevanju Evru. Mnenje razširjenega sveta se med drugim upošteva pri spremembah pravil o računovodstvu in finančnem poročanju, določanju kapitalnega ključa ECB in pogojih za zaposlitev osebja ECB.

Centralne banke izvajajo sklepe, ki jih sprejme Svet ECB. Njihove naloge so:

- operacije denarne politike
- upravljanje deviznih rezerv ECB

- upravljanje svojih deviznih rezerv (določene operacije morajo biti odobrene s strani ECB)
- upravljajo in nadzorujejo plačilne sisteme
- skupaj z ECB izdajajo bankovce in jih dajejo v obtok (objavljajo letna naročila bankovcev)
- zbirajo statistične podatke
- opravljajo druge funkcije zunaj Evropskega sistema centralnih bank, ki niso navedene v statutu, razen če Svet ECB z dvotretjinsko večino ugotovi, da so le-te v nasprotju z nalogami in cilji ESCB.

Posamezne države izdajajo kovance, vendar mora njihovo količino potrditi ECB.

ECB ima svoje predstavništvo v Washingtonu. Več informacije najdete na spletni strani ECB.
25.)

<http://www.ecb.int/ecb/html/index.sl.html>

Primerjava med Federal Reserve ter Evropsko centralno banko

Področje	Federal Reserve	ECB
Lastništvo	Deleži 12 področnih izpostav v rokah zasebnih bank	V lasti nacionalnih centralnih bank, delnice niso prenosljive. Lastnik Banke Slovenije je RS.
Upravljanje	<u>Svet guvernerjev</u> (7 članov) – imenuje jih predsednik, potrди kongres	<u>Izvršni odbor</u> (6 članov) – predlaga jih Evropski svet, potrđijo vlade.
	<u>Zvezni komite za odprti trg</u> (FOMC) – svet guvernerjev + predsednik FR New York in 4 ostali področni predsedniki FR (enoletni rota sistem). 8 sestankov na leto. Področje dela – operacije odprtega trga in kupovanje, prodaja državnih obveznic	<u>Svet ECB</u> – Izvršni odbor + guvernerji nacionalnih CB. 24 sestankov na leto. Področje dela – smernice monetarne politike, devizne rezerve, poslovnik ECB
		<u>Razširjeni svet</u> – 27 guvernerjev – usklajevanje denarnih in tečajnih politik EU, mnenje o finančnem poročanju
Cilji dela	<ul style="list-style-type: none"> - stabilne cene - trajnostna ekonomska rast - maksimiziranje zaposlenosti 	<ul style="list-style-type: none"> - vzdževanje stabilnosti cen skozi vrednost evra in nizko inflacijo (do 2%) - harmonična ekonomska aktivnost in trajnostna rast s poudarkom na okolju, visoka stopnja zaposlenosti ter socialne zaščite
Pristojnosti	<ul style="list-style-type: none"> - operacije odprtega trga - obrestne mere - določanje obveznih rezerv - izdajanje bankovcev (vlada lahko izdaja kovance) 	<ul style="list-style-type: none"> - operacije odprtega trga - obrestne mere - določanje obveznih rezerv - izdajanje bankovcev (kovance lahko izdajajo posamezne države, količino odobri ECB)
Operacije odprtega trga	<ul style="list-style-type: none"> - repo pogodbe na dnevni bazi z zelo kratko ročnostjo - direktni nakup in prodaja vladnih obveznic - centralizirano: večina likvidnosti pride na trg prek FR NY ter avtoriziranih posrednikov (20 – 30) 	<ul style="list-style-type: none"> - reverzne transakcije na tedenskih avkcijah z ročnostjo 2 tednov - mesečne rever. transakcije z ročnostjo 3 mesecev - simultano v 13 nacionalnih CB s pooblaščenimi institucijami (400 – 600)
Obvezne rezerve	0 – 10%	2%
Neodvisnost	<ul style="list-style-type: none"> - Neodvisna agencija - Poroča kongresu 4 x letno - Predsednik lahko zamenja člana sveta - Nima neodvisne revizije 	<ul style="list-style-type: none"> - Visok nivo neodvisnosti, evropske institucije nimajo vpliva na ECB - Tedenska javna poročila - Seje Sveta ECB so tajne - Neodvisna revizija

Tabela 1: Primerjava med Federal Reserve ter Evropsko Centralno Banko

Iz tabele je razvidno, da sistem Federal Reserve dopušča več potencialnih manipulacij, saj:

- se predsednika in člane sveta guvernerjev lažje imenuje na svoje položaje
- se likvidnost daje na trg prek ozke skupine pooblaščenih posrednikov
- so deleži FR v rokah zasebnih bank
- FR nima neodvisne zunanje revizije

Izvršni Svet ECB je potrjen po posvetovanjih med parlamentom, evropskim svetom, Svetom ECB in končno med vladami posameznih držav. Svet ECB sestavljajo guvernerji nacionalnih CB, ki jih imenujejo nacionalne vlade in potrdijo nacionalni parlamenti. Tako je postopek imenovanja težji. Prav tako morajo biti člani izvršnega sveta iz vrst priznanih strokovnjakov (kar je razvidno iz trenutne sestave sveta), vendar pa kot opozarja S. Zarlenga, je to lahko dvorezen meč, kajti strokovnjaki se velikokrat trudijo slediti zastarelim monetarnim teorijam, namesto, da bi večjo pozornost namenjali posledicam svojih odločitev v praksi.^{8.)} Prav tako, težji postopek imenovanja še ne zagotavlja neodvisnosti izpod vpliva (lobiranja) nekdanjih ali bodočih delodajalcev (npr. velikih bank). Izvršni odbor ima 8 letni mandat, kar pomeni, da v bistvu ni pomembno, katera stranka ima v evropskem parlamentu največ sedežev ali kateri komisarji so imenovani, kajti njihovi mandati gredo prek tega. Res je, da mora upoštevati sklepe sveta banke, vendar imata podpredsednik in predsednik v njem pravico tudi glasovanja. Mandat Sveta Banke Slovenije je 6 let, medtem, ko je mandat vlade 4 leta (tako imajo lahko ključni ljudje tudi, ko niso več v vladi, vpliv na denarno politiko).

Likvidnost ECB zagotavlja prek enakih denarnih instrumentov, vendar pa je dajanje na trg decentralizirano (čeprav centralizirano v smislu določanja politike) in poteka prek večjega števila ustanov. Lastnice ECB so nacionalne CB, lastnice le-teh (vsaj v Sloveniji) pa vlade. Tako naj bi bilo manj vpliva zasebnih interesov na odločanje ECB.

Oba sistema delujeta na podlagi ločenosti od države ter neodvisnosti. ECB je za razliko od FR neodvisno revizirana s strani zunanjih institucij, kar je velika prednost. Kljub temu, da poročata parlamentom, centralni banki pravzaprav nista dolžni slediti navodim drugih institucij ter tako odgovarjati državljanom za svoje odločitve. Kljub temu pa ima Evropsko sodišče pooblastila preiskovati in interpretirati dejanja ECB iz suma malomarnosti.

V primeru ZDA denar nastaja na podlagi zadolževanja (izdajanja vladnih obveznic), v primeru EU je kreacija novega denarja bolj zabrisana. S. Zarlenga pravi, da ECB do sedaj še ni jasno definirala, katere smernice bo za to uporabljala.

Tako kot v ameriškem primeru, ECB ne definira točno, kaj razume pod pojmom denar, kar se lahko v prihodnosti izkaže za eno izmed ključnih napak. Čeprav moč z kreacijo papirnatega denarja leži v ECB, pa le-ta te moči ne definira jasno. Kljub temu pa vlade posameznih držav še vedno izdajajo svoje obveznice ter jih ponujajo na trgu, kjer jih lahko kupijo centralne banke ali komercialne banke. Na te obveznice pa so potem dolžne plačevati obresti, kar pomeni, da v odnosu do bank dolžnice.

Definicija nalog ECB je širša kot definicija FR, saj dodaja ekološko in sociološko perspektivo in se ne osredotoča zgolj na trdo ekonomsko linijo.

Nenazadnje, oba sistema dovoljujeta multiplikacijo kredita v privatnih bankah ter tako ustvarjanje denarja iz nič. Ta multiplikacija je vir tržnih špekulacij, panike ter zlomov. Kljub temu pa člena 73f in 73g pogodbe o ECB omogočata odločitveno moč za ustavitev valutnih

manipulacij. ECB lahko ustavi manipulativne valutne tokove do 6 mesecev, vsaka članica ECB pa lahko takšno odločitev sprejme unilateralno nasproti državi, ki ni članica.

Banka za mednarodne poravnave (Bank of International Settlements)

Banka za mednarodne poravnave (BIS) je bila ustanovljena l. 1930 v Baslu v Švici in deluje kot nekakšna 'centralna banka vseh centralnih bank'. Njena zgodovina je prežeta s kontroverznostjo, saj je med drugim podpirala naciste ter naj bi prala njihovo nakradeno vojno zlato. V Bretton Woodsu je ameriška vlada podprla resolucijo, po kateri naj bi to banko razpustili, vendar so jo centralni bankirji uspeli izločiti.

Banka je dolga leta po vojni delovala v anonimnosti v zapuščenem hotelu. L. 1977 pa je dobila nove velike prostore v stolpnici (slika spodaj) in tako stopila iz ozadja. Banka ima vladno imuniteto, ne plačuje davkov ter ima svojo privatno policijo.

Trenutno je v banko vključenih 55 držav članic, vendar pa je skupina, ki se redno sestaja v Baslu veliko manjša. L. 1974 je bil znotraj banke ustanovljen baselski komite za bančno nadzorništvo (Basel Committee on Banking Supervision), ki ga sestavlja 20 guvernerjev centralnih bank. Le-ta določa globalna bančna pravila, med drugim kapitalske zahteve ter kontrolo rezerv. Znotraj te manjše skupine naj bi prav tako obstajala elita centralnih bank (ZDA, Švica, Nemčija, Italija, Japonska, Anglija).

Slika 17: Banka za Mednarodne poravnave, Basel, Švica (vir: www.businesspundit.com)

Preko svojih pravil, t.i. *Basel Accords*, ima banka veliko moč vplivanja na gospodarstva držav, kar se je pokazalo l. 1988, ko je bil sprejet Basel I, ki je povečal kapitalske zahteve iz 6% na 8%. To je posebej prizadelo Japonsko, saj njene banke niso bile dovolj kapitalizirane. Posledica tega je bila, da so ustavile dajanje posojil, kar je sprožilo recesijo.

Med kolateralne posledice njenih pravil spada tudi veliko število samomorov indijskih kmetov, ki niso mogli dobiti posojil. BIS standardi za kapitalsko primernost določajo, da morajo biti privatna posojila odtehtana po riziku, le-ta pa naj bi bil določen s strani zasebnih agencij. Kmetje si njihovih uslug niso mogli privoščiti, zato so banke ta posojila označile s 100% rizikom in niso želele dajati posojil.

Prav tako imajo probleme v Koreji. Članek v Korea Times ("BIS Calls Trigger Vicious Cycle", 12 December 2008) pravi, da kljub temu, da je centralna banka dala bankam 35 trilijonov wonov, jih banke povečini ne posojajo naprej in to v času, ko podjetja krvavo potrebujejo denar.

Če banke ne izpolnjujejo kapitalskih zahtev BIS, jih doletijo sankcije. BIS pravzaprav sodeluje z Mednarodnim denarnim skladom (IMF), Svetovno banko, Svetovno trgovinsko organizacijo (WTO) ter velikimi komercialnimi bankami. Kako ponavadi poteka scenarij?

V države v razvoju najprej pridejo ekonomski hitmeni (economic hitmen – glej John Perkins: Confessions of an economic hitman), ki skušajo vodstvo prepričati v nujnost in smiselnost najetja tujih posojil za velike projekte pod pretvezo gospodarskega razvoja. Države si denar sposodijo od Svetovne banke oz. velikih komercialnih bank v devizah. Takoj, ko to storijo, padejo pod regulative BIS. Potem, ko dolgovi ne morejo odplačevati, vskoči IMF, ki skuša 'rešiti' položaj s prestrukturiranjem bančnega sektorja oz. odprtjem trga. Nato pridejo velike komercialne banke, ki pokupijo majhne domače banke, ki jih BIS razglasi za insolventne.

Ironija tega je, da države bogate z naravnimi dobrinami sploh ne potrebujejo tujih posojil, saj bi denar za zagon ekonomije lahko izdajale same.

Kljub regulativam BIS, pa so jih velike banke uspele zaobiti, saj so izkoristile njihovo veliko luknjo, ki dovoljuje manjše takse na dejavnosti izven plačilnih knjig (balance sheets). Banke so posojila odvzela iz knjig tako, da so jih združila v obveznice ter prodajale investitorjem.

To so banke v Ameriki lahko počele do Novembra 2007, ko je pričel veljati Basel II (sicer sprejet l. 2004), ki je položil kapitalne zahteve na temelj tržnega rizika - računovodski standard 'vrednost glede na rizik' (value-at-risk). Financial Accounting Standard Board (privatna institucija, ki določa računovodske standarde za privatni sektor) je sprejela standard FAS 157, imenovan tudi 'mark-to-market'. Le-ta zahteva od bank, da izravnajo vrednost svojih tržnih obveznic z njihovo trenutno ceno na trgu. Posledica tega je bila podobna kot posledica Basel I na Japonske banke in ameriške banke se od tedaj naprej borijo za preživetje.

Aprila 2009 je FAS 157 standard postal bolj ohlapen, vendar pa kritiki trdijo, da ni bil spremenjen v zadostni meri. Pomanjkanje kreditiranja tako ne prizadeva zgolj ZDA, temveč se širi v druge države prek njenih meja.

Z globalno finančno krizo se pojavljajo tudi zahteve po ustanovitvi mednarodne valute in kot primerna institucija za njeno izdajanje se omenja ravno Banka za Mednarodne poravnave. Vprašanje je, ali svet in s tem posamezne države in lokalne skupnosti potrebujemo svetovno valuto, ki jo izdaja banka, ki je pod kontrolo močnih zasebnih bankirjev in ki ji ni mar za lokalne gospodarske in demografske posebnosti posameznih dežel?

Kje se trenutno nahajamo?

Banka Slovenije deluje na enakih principih kot Federal Reserve s to razliko, da je v državni lasti. Ko so člani enkrat imenovani, jim praktično ni treba upoštevati sklepov parlamenta, v ECB pa morajo delovati najprej v dobro evrosistema, ne Slovenije. Ustvarja denar iz nič, tako kot bi ga tudi država, če bi ga izdajala sama. To pravzaprav potrди tudi nekdanji guverner Arhar v intervjuju, ko pravi: »Zaupanje med bankami se želi zdaj okrepiti z državnimi poroštvi, kjer pa denar pri prvem koraku v resnici ni potreben.« In nadalje: »Celo angleška centralna banka, ki je bila ustanovljena l. 1694 in je za švedsko druga najstarejša na svetu, v vsej svoji zgodovini ni imela tako nizke obrestne mere, kot jo ima trenutno (1,5 odstotka). To pomeni, da je inflacija izginila in ne povzroča več skrbi.« (Delo, 28.1.2009).^{13.)}

V resnici to pomeni, da centralna banka sama kreira višino inflacije in s tem vpliva na celotno gospodarstvo. To omenja tudi Tanja Manfreda v svoji diplomski nalogi - Banka Slovenije s svojo monetarno politiko vpliva med drugim tudi na zaposlenost in gospodarsko rast (str. 7).^{10.)}

Centralna banka z višino temeljne obrestne mere določa kakšna bo obrestna mera posojil komercialnih bank, ki se posojajo ljudem. Še slabše, višino temeljnih obrestnih mer določa ECB, Banka Slovenije pa se mora podrežati tudi pravilom Banke za mednarodne poravnave.

Pri nas deluje enak sistem kreditnega multipliciranja kot drugod in komercialne banke na ta način množijo denar v obtoku, denar, ki v resnici ne obstaja. To pomeni, da fizični denar v obtoku predstavlja zgolj majhen odstotek (slika spodaj).

Figure 9. Source: BIS, Independent Strategy

Slika 18: Globalna likvidnost (vir: Banka za mednarodne poravnave)

Videli smo, da je FR pod močnim vplivom privatnih bančnikov, ki vplivajo na njeno politiko za svoje interese. Banka Slovenije je v državni lasti, vendar pa to po drugi strani daje trenutni politični eliti možnost določenega vplivanja na njene odločitve. V obeh primerih gre za elito (bančno ali politično), ki zlorablja položaj za zasebne interese in ne deluje v dobro celotne

skupnosti. Morda smo v Sloveniji imeli to srečo, da je politična elita (in njeni prijatelji) s tem, ko je želela imeti vpliv v slovenskih bankah (in podjetjih), na nek način zaščitila slovenski gospodarski trg pred špekulativnimi vplivi in prevzemi iz tujine. Nedavno je to temo odprl kolumnist Financ Rado Pezdir, ki trdi, da je Banka Slovenije ščitila bančni kartel v državi (na škodo gospodarstva).^{15.)}

To naj bi se z evropsko zakonodajo l. 2002 spremenilo, vendar pa je država tako postala bolj odprta za špekulativni vpliv. Verjetno je del tega negativnega kapitala dosegel tudi nas. Celotna Banka Slovenije naj bi v obdobju pred zadnjo finančno krizo kupovala deleže v propadli banki Lehman Brothers, a naj bi sicer zavrnila razloge za skrb.^{11.)}

Morda smo v evrosistemu bolj zaščiteni, vendar pa ima le-ta nekatere slabosti, kot npr. nejasno definiran pojem denarja ter njegovo kreacijo, dopušča pa tudi multiplikacijo kredita s strani privatnih bank. Prav tako, z visoko postavljenimi cilji (npr. 3% deficit BDP), se lahko izkaže za nefleksibilnega na mednarodnem trgu.

Kako krhki smo in kako so finančne institucije mednarodno soodvisne, se je pokazalo ravno ob zadnji finančni krizi. G. Arhar v članku za Financial Times pove: »Investicije so v l. 2007 dosegle 30 % BDP in prihranki okoli 23, 24 % BDP. Razlika je bila pokrita z mednarodnim financiranjem. Ko je banka Lehman Brothers propadla, se je to čez noč zaprlo. Potreben je bil hiter odziv.« (Financial Times special report, 1.12.2009, str. 1).^{17.)}

Republika Slovenija uporablja enak mehanizem za banke na slovenskem ozemlju – jamstva.^{16.)} Razlika je le v višini sredstev, kar gre pripisati manj riskatnemu in predatorskemu delovanju slovenskih ter evropskih bankirjev. Toda, bankirji, ki so svoje banke pripeljali v tako slabo stanje, so tudi pri nas upravičeni do nepoštenih in nezasluženih odpravnin in bonusov.

Da povzamemo, katere so negativne strani sedanjega centralno bančnega sistema, ki so se pokazale v zadnjih 300 in več letih?

1. *Frakcionalni rezervni sistem (multiplikacija kredita)*: banke dajejo posojila na podlagi svojih 'rezerv', ki so bile včasih zlato, danes pa večinoma vladne obveznice. Banke lahko posojajo desetkrat in več denarja kot ga imajo v resnici v rezervi.
2. *Zlati standard*: argument zanj je bil, da bo krotil inflacijo, vendar pa zlata ni dovolj, da bi v resnici pokrila vso količino papirnatega denarja. Cena zlata je lahko podvržena manipulaciji s strani tistih, ki ga imajo veliko, poleg tega bankirji prav tako dajejo ven več posojil kot imajo dejanske vrednosti zlata na banki.
3. *Federal Reserve banka*: že od svoje ustanovitve je bila v rokah privatnih komercialnih bank in vse, kar ima danes 'v rezervi' so vladne obveznice, na podlagi katerih tiska denar. Večina centralnih bank po svetu deluje na podoben način.
4. *Federal Deposit Insurance Corporation ter Mednarodni denarni sklad IMF*: Obe organizaciji sta bili ustanovljeni z namenom zagotavljanja pomoči velikim bankam, ki so v igri frakcionalnega rezervnega sistema prenapihale svoje dolgove.
5. *'Prosti trg'*: Prostega trga ni, saj se trg dandanes stalno manipulira prek vladnih agencij (npr. Federal Group on Financial Markets), hedge fondov ter velikih bank.

6. *'Globalizacija' in 'prosta trgovina'*: sta zgolj orodji v rokah velikih bank in multinacionalk za prevzem bančnega trga in gospodarstva v šibkejših državah. Država mora najprej odpreti svoj trg ter napraviti svojo valuto fleksibilno. Le-to se nato lahko s finančnimi napadi devalvira ter pokupi imetje v državi (naravne vire, nepremičnine, podjetja,...) veliko pod ceno.
7. *Drseča valuta*: manipulacije se dogajajo tudi na mednarodnem valutnem trgu, še posebej po l. 1971, ko so ZDA ukinile zlati standard. Z valutami se je pričelo trgovati kot z blagom.
8. *Kratka prodaja*: Špekulatorji uporabljajo to taktiko za to, da se tuja valuta devalvira. Kratka prodaja pomeni prodajo tuje valute, ki jo špekulator pravzaprav ne poseduje, ter je tako oblika ponarejanja denarja. Ko špekulant na veliko kratko proda valuto, to umetno potisne njeno vrednost navzdol, s tem pa se razvrednoti tudi blago, ki se trguje v tej valuti.
9. *Miti o inflaciji*: Ponavadi zasledimo trditve, da je inflacija posledica prevelikega tiskanja denarja. To je do neke mere res, vendar pa večino inflacije danes ustvarjajo banke samo, ko množijo količino denarja v obtoku prek izdajanja posojil z obrestmi. Banke dajo denar, vendar ne proizvajajo denarja za pokritje obresti, tako se morajo vedno znova jemati nova posojila.
10. *'Gospodarski cikli'*: V resnici naravnih 'gospodarski ciklov' ni. Ko je kredit lahko dobiti (nizke obresti), se gospodarska dejavnost širi. Ko kreditni balon postane prevelik, vskoči centralna banka ter ga skuša zmanjšati s povišanjem obrestne mere. Količina denarja v obtoku se zmanjša, dolžniki ne zmorejo plačevati in so prisiljeni v stečaje ter zasege imetij.

K temu bi lahko dodali še prikrivanje insolventnosti bank, njihov predatorski kapitalizem (posledica rahljanja zakonodaje o nezdružljivosti komercialnih in investicijskih poslov) ter vpletenost na manipulativnem hazardnem trgu derivativov.

Zaključimo lahko torej, da je sedanji bančni in finančni sistem neprimeren, ščiti ozko skupino ljudi na vrhu, t.i. 'elito' (bančnikov, gospodarstvenikov in politikov) in dopušča domače ter mednarodne špekulacije na finančnih trgih, ki lahko sesujejo celotne ekonomije. Zato potrebujemo korenite spremembe, ki bodo povrnilo legitimno suverenost nad izdajanjem denarja nazaj v roke ljudstva. Toda preden karkoli spremenimo, moramo v ozadju že pripraviti določene ukrepe, tako da ne bi prišlo do tržnega zloma in panike. V tej luči je razumljivo, da Gaspari miri ljudi glede deleža v Lehman Brothers, Arhar pa v obeh intervjujih ne reče nič o frakcionalnem rezervnem sistemu, ki je standardna praksa povsod po svetu. Nenadno razkritje bi verjetno povzročilo hiter padec zaupanja v finančne institucije, pretreslo trge, verjetno pa bi se vrstili tudi izgredi na ulicah. Toda spremembe so potrebne. Kaj torej lahko storimo?

Kako naprej?

Kljub temu, da nam politiki obljublajo, da bo leto 2010 boljše, pa nekateri resni analitiki trdijo, da bo to leto vsaj za Ameriko še precej slabše.

Prav tako se pojavljajo znaki, da bo imela evropska monetarna unija (evrosistem) probleme, saj je npr. Grčija že zadolžena več kot znaša njen letni BDP (Maastrichtska pogodba določa mejo 60%, Slovenija naj bi bila trenutno na okoli 22%). V slabem stanju pa so tudi Irska, Portugalska, Španija in Italija. Njihov bankrot bi lahko ogrozil obstoj evra.

Slovenije je sicer sprejela *Zakon o bančništvu*^{54.}, po katerem naj bi bile vse vloge zaščitene do konca 2010 (po tem datumu pa vloge do 50.000 EUR), vendar pa to ne pomaga dosti, če se npr. zgodi devalvacija valute. Tako lahko čez noč izgubimo 20, 30% ali več vrednosti svojih prihrankov.

Kaj lahko torej v prvi vrsti storimo sami? Razmisliti velja o:

- Varčevanju - ne porabljanje za stvari, ki jih ne potrebujemo
- Večji neodvisnosti (energija, hrana, ...)
- Odpovedi nepotrebnim posojilom ter čimprejšnjem odplačilu starih
- Razpršitvi investicij (poleg varčevalnega računa lahko denar naložimo še v npr. plemenite kovine, določene sklade, tudi nepremičnine)
- Imetju dela prihrankov v določenih tujih valutah
- Hranjenju dovolj denarja v fizični obliki
- Izobraževanju o finančnem sistemu ter spremljanju dogajanja na finančnih in gospodarskih trgih (povezave na zadnjih straneh)
- Širjenju informacij o tem ter pošiljanju svojega feedbacka odgovornim ljudem
- Večjem sodelovanju v lokalni skupnosti (pomoč, delitev dobrin, orodja, ipd.)

(opomba: avtor ne prevzema odgovornosti za investicije posameznikov, za natančne informacije in nasvet se obrnite na finančnega svetovalca)

Če pa vam grozi zaseg vaše hiše, ker ne morete odplačevati hipotekarnega posojila, se morda lahko oprete na naslednjo rzsodbo sodišča v Minnesoti iz. l. 1969...

Tega leta se je vršil proces First National Bank of Montgomery proti Daly-ju. Obtoženi Jerome Daly je nasprotoval poskusu banke za zaseg njegove hiše, ker mu banka ni dala nobenega pravega denarja za posojilo. Sodniški zbor se ni veliko zanimal za argumente obtoženega vse dokler ni mesto priče zasedel predsednik banke g. Morgan. Le-ta je na presenečenje vseh povedal, da je banka rutinsko proizvajala denar za posojila iz nič ter da je to standardna bančna praksa. Glavni sodnik g. Mahoney se je odzval z besedami: »To se sliši kot sleparstvo.« Predsednik je priznal, da je banka v sodelovanju s Federal Reserve Bank of Minneapolis zgolj z vnosom številčk v računovodske knjige ustvarila \$ 14.000 za Dalyjevo posojilo. G. Morgan je priznal, da mu noben obstoječi zakon v ZDA tega ne dovoljuje. Sodišče je tako zavrnilo zahtevo banke za zaseg in obtoženi je lahko obdržal hišo.

Da pa groženj z zasegi ne bi bilo več, je potrebno spremeniti sedanji sistem. Katere so alternativne denarne metode?

Valute in banke lokalnih skupnosti

Ker je denar zgolj žeton, ki predstavlja vrednost, denarni sistem pa pogodbeni dogovor znotraj skupine ljudi, to pomeni, da lahko tudi lokalna skupnost izdaja svojo valuto.

Nekaj uspešnih primerov po svetu:

1. *Simec, Guardiagrele, Italija*: Bogati lokalni profesor Giacinto Auriti je izdal lokalno valuto simec. Le-to je menjal za lire ter se dogovoril z lokalnimi trgovci, da lahko pri njem zamenjajo simece nazaj v lire (v tem primeru 2 liri za en simec). Rezultat je bil, da so se cene prepolovile, ljudje so preplavili trgovine, lokalna ekonomija je zaživela. Ta praksa se je razširila še na sosednje kraje. Eventuelno so projekt v svoje roke prevzeli trgovci. Slabost tega je, da tak pristop potrebuje bogatega sponzorja, ki spravi kolesje v pogon.

Podobni projekt poteka v nekaterih mestih v Angliji, med drugim v Totnesu ^{39.)}

<http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home>

2. *Liberty Dollars, ZDA*: L: 1998 je privatna organizacija NORFED (National Organization for the repeal of the Federal Reserve Act and the Internal Revenue Code) začela izdajati valuto imenovano Liberty dollars, ki je bila podprta z zlatom in srebrom. Izdana je bila v obliki kovancev, zlatih in srebrnih certifikatov ter elektronskega denarja. Bankovci so bili tako dobro zasnovani, da jih je bilo težko ponarejati. Valuta se je v lokalnih trgovinah menjala z običajnimi dolarji v razmerju 1:1. Srebrni certifikati so predstavljali zgolj polovico dejanske vrednosti srebra v trezorju – razlika je šla k organizaciji za pokritje stroškov ter za njeno kampanjo. Do l. 2006 je bilo v obtoku 20 mil. liberty dolarjev, ki so tako postali druga največja valuta v ZDA. Tega leta je uradna kovnica ZDA razglasila, da so le-ti nelegalni, ker se jih lahko zmotno zamenja za uradno valuto. Pisarne NORFED-a sta preiskala FBI in tajna služba, ki sta zasegli tako računalnike kot tudi vse zlato in srebro. Kongresnik Ron Paul se je l. 2007 skušal postaviti v bran taki praksi s predlogom zakona o prosti konkurenci valut – Free Competition in Currency Act. Problemi pri izdajanju take valute so torej lahko pravne narave, poleg tega pa lahko bankovci predstavljajo večjo vrednost od dejanske (ker je dragocenih kovin manj). ^{35.)}

<http://www.norfed.org/>

3. *Global Exchange Network, Argentina*: Argentina je vpeljala spremembe, ki jih je zahteval IMF (privatizacija, fiksiranje pesa na dolar,...) ter l. 1995 bankrotirala. Banke so se zapirale, ljudje pa so ostali brez prihrankov. Kmalu so se travniki spremenili v vrtičke, vzniknili pa so tudi lokalni menjalni marketi. Neka okoljska organizacija je organizirala veliko prodajo, kjer so ljudje lahko prinesli stvari, ki so jih nameravali prodati. V zameno za to pa so dobili papirnata potrdila, ki so predstavljala denar. Z njimi so lahko kupili druge stvari. Kmalu se je ta sistem razvil v Global Exchange Network (Red Global de Trueque), ki se je razširila po Srednji in Južni Ameriki. Na vrhuncu je v njej sodelovalo 7 mil. ljudi. Nekatero lokalne oblasti so prav tako začele izdajati svoja potrdila, imenovana 'debt-cancelling bonds'. Študije so pokazale, da so

cene v provincah, kjer so uporabljali lokalne valute, ostale stabilne v primerjavi s provincami, kjer tega niso uvedli. Sistem je imel nekaj pomanjkljivosti, vključno s slabim nadzorom nad ponarejanjem. Trenutno ta sistem uporablja nekaj deset tisoč ljudi.

4. *Ithaca HOUR, ZDA*: Trenutno je v ZDA na voljo več kot 30 lokalnih papirnatih valut, med katerimi je najbolj uspešna Ithaca HOUR. 1 enota predstavlja 10 \$ oz. povprečno urno postavko. Bankovce se lahko zamenja za delo (storitve) oz. za blago v enaki protivrednosti. Drugi primer podobne valute je 'časovni dolar', ki ga je zasnoval profesor Edgar Cahn. Na tej podlagi je v Sloveniji pred kratkim zaživel družstvo Časovna banka Slovenije. ^{18.)24.)31.)}

<http://www.ithacahours.org/>
<http://www.casovnabanka.si/>

Podobno vzporedno valuto uporabljajo tudi na Baliju za lokalne projekte (1 enota so 3 ure dela).

Slika 19: Bankovci Ithaca HOUR (vir: www.ithacahours.com)

5. *Potrdila na kmetijah*: Papirnata potrdila se lahko uporabljajo tudi na kmetijah in so namenjena temu, da kmet premosti težke čase do žetve. Primer le-tega je kmet v Massachusettsu, ki je izdal svoja potrdila potem, ko mu lokalna banka ni hotela odobriti kredita. Ljudje so lahko vplačali \$ 9, dobili za to potrdilo, ob žetvi pa to potrdilo zamenjali za pridelek v vrednosti \$ 10.
6. *'Caring relationship tickets', Japonska*: Ljudje pomagajo starejšim v zameno za potrdila o negovalnem odnosu. Ta potrdila se seštevajo in kasneje lahko porabijo za nego, ko je varčevalec sam potreben pomoči. Pokrivajo namreč področje, ki ni zajeto

v nacionalnem zdravstvenem zavarovanju. Varčevalci lahko ta potrdila prenesejo tudi na drugo osebo, ki potrebuje pomoč (npr. sorodnika).

7. *Pogosti letalski potnik*: Nekatero letalsko družbo so uvedle t.i. 'frequent flyer miles', milje, ki se jih lahko zasluži s potovanjem z letalsko družbo, nato pa porabi v restavraciji, hotelu, supermarketu, za taksi, ipd. V ta projekt bi se lahko vključile tudi lokalne občine, razširile trgovanje ter zmanjšale pritisk davkov na občane.
8. *Elektronske valute, sistem LETS*: Prvi elektronski valutni sistem je zasnoval Kanadčan Michael Linton l. 1982, imenovan LETS – Local Exchange Trading System. Le-ta je informacijski sistem za beleženje človeškega truda. Kredit se elektronsko vzpostavi, ko si ga prebivalec sposodi od skupnosti v zameno za nakup blaga ali storitev. Po enakem postopku se tudi izbriše, ko je kredit vrnjen nazaj v obliki blaga ali storitev. Trenutno v Evropi, Avstraliji ter Novi Zelandiji obstaja okoli 800 takšnih lokalnih sistemov.^{49.)}

http://en.wikipedia.org/wiki/Local_Exchange_Trading_Systems

9. *The Grameen Bank, Bagladeš*: Mohammad Yunus je zasnoval lokalno banko Grameen (prevedeno: vas), v kateri lastništvo in nadzor ostajata v rokah posojiljemalcev. Takoj, ko varčevalec zbere določeno vsoto denarja, kupi (samo) eno delnico v banki. Obresti so postavljene tako, da ima banka majhen dobiček, ki gre nazaj k delničarjem v obliki dividend. Banka izdaja majhna posojila (začenši s \$ 50), s katerimi si lahko lokalni revni ljudje pomagajo oz. pričnejo s svojim majhnim podjetjem. Banka poroča, da je na ta način 54% strank že prekoračilo prag revščine. V 25 letih je banka izdala posojilo 5 milijonom ljudi.^{30.)}

<http://www.grameen-info.org/>

Lokalne valute dokazujejo, da denar ni nekaj, za kar bi nujno morali tekmovati. Je preprosto kredit, ki lahko nastane brez zlata, bank, vlad ali tiskarskih strojev. Vendar pa obstaja nekaj omejitev, kar se tiče kreditnih sistemov:

- preohlapne vzpodbude za vračilo dolga: ljudje si lahko dovolijo dolg vračati predolgo časa oz. ga ne odplačajo (to bi se lahko rešilo z zastavitvijo določenega dela njihovega premoženja oz. določenimi pogodbenimi določili).
- ne rešijo problema dolga glavne nacionalne valute. Davke se mora še vedno plačevati v tej valuti, prav tako računi (npr. telefon, energija, bencin, TV,...).

Nacionalni monetarni problem se lahko reši samo s celovito reformo nacionalne valute...

Reforma nacionalnih valut

1.) Legitimna pravica vlad do izdajanja lastnega denarja

Poleg tega, da bi vlade vzpodbujale in podpirale nastanek lokalnih valut oz. alternativnih oblik denarja, bi morala prva sprememba biti, da bi **države vzele nazaj legitimno pravico do izdajanja denarja**. Sedaj se v večina vlad po svetu zadolžuje pri svojih centralnih bankah (oz. mednarodnih kot npr. Svetovna banka ali IMF) preko izdajanja državnih obveznic. Centralna banka na drugi strani lahko manipulira trg prek določanja obrestnih mer in pogojev za komercialne banke, obenem pa praktično ni dolžna nikomur odgovarjati za svoja dejanja. Ljudstvo nima vpliva na to, kdo sedi v njenih odborih.

Argument proti vladnemu izdajanju denarja je vedno, da bodo vlade natisnile preveč denarja ter tako povzročile nekontrolirano inflacijo. Resnica je ta, da inflacijo v pretežni meri pozročajo banke same prek multipliciranja kreditov. Tudi v tem primeru ljudje nimajo vpliva na to, kdo v bankah odloča.

Na drugi strani pa, če bi denar izdajala vlada, se jo zaradi napačnih odločitev lahko razreši prek interpelacije v parlamentu, ki je lahko dokaj preprost postopek. Na ta način bi ljudje imeli več vpliva na to, kakšna monetarna politika se vodi. In kar je še bolj pomembno, vlada ne bi bila zadolžena. Z denarjem, ki bi ga tiskala, bi lahko financirala javne projekte v korist vseh državljanov. Obenem pa bi ga lahko posojala in ga z nizkimi obrestmi reciklirala nazaj, financirala samo sebe, s čimer bi se davki znižali.

Edina skrb je, kako izvesti spremembne, ne da bi se zaradi obstoječega kreditnega mehurja uničil celotni bančni trg skupaj s posameznimi državami. Obstajata dve vrsti dolga, prvič državni dolg in drugič, dolg zasebnih bank. Državnega dolga bi se država lahko znebila z 'monetiziranjem', torej s spremembo dolga v denar. To sta že storili tako prva neodvisna vlada ZDA kot tudi Republika Slovenija na začetku 90ih.

2.) 100% rezervna zahteva za komercialne banke

Če bi denar izdajala država, bi le ta morala **zahtevati od zasebnih bank 100% rezervo za izdajo posojil**. Če bi se to izvedlo čez noč, bi to verjetno bankrotiralo banke, saj so vse zadolžene. Posojilo je izdano na podlagi obveznic, ki so obljuba plačila v prihodnosti. Ko je enkrat izdano, lahko postane del bančnih rezerv in na podlagi teh banka lahko izdaja nova posojila. Posoja neobstoječi denar (povečini z vnosom številčk na računalniški ekran), a je hkrati dolžna denar izplačati, če stranka to zahteva. Tako imajo banke dolg do centralne banke, ena do druge ter do svojih komitentov.

Če bi banke želele izničiti svoj obstoječi dolg s pravim denarjem, bi ga morale od nekje vzeti. Edina možnost bi bila dvigniti obrestne mere za posojila in spustiti obresti na depozite, kar bi zmanjšalo njihov dobiček ter jih naredilo bolj ranljive nasproti nebančnim finančnim institucijam. Prav tako bi zgolj govorice o takšnih ukrepih bi lahko povzročile padce bančnih delnic.

Banke bi se lahko znebile svojega dolga tako, da bi ga prodale investitorjem, česar se v bistvu že poslužujejo. Toda kje najti investitorje, ki bi kupili tako velik dolg? Spomnite se, da bi se z monetiziranjem dolga sprostila velika količina denarja, ki je sedaj v obliki obveznic. Ljudje,

ki so prej svoje prihranke vlagali v vladne obveznice, bi iskali drug vir stalnega dobička. Managerji investicijskih fondov bi tu gotovo našli veliko priložnost in izoblikovali določene fonde v ta namen. Lahko bi kupovali bančni dolg z denarjem investitorjev ter ga zavili v paket obveznic. Investitorji bi tako eventualno dobili izplačane obresti, ki bi se nalagale na dolg.

Ker pa so ljudje zaradi nedavnih špekulacij postali skeptični do investiranja v dolgove pakirane v obveznice, bi bilo **nujno poostriži zakonodajo, ki ureja trg obveznic**, tako da bi bila vsa pravila jasna, transparentna in vsi riziki znani. Na ta način bi se lažje privabilo investitorje. Če pa se jih tudi na ta način ne bi moglo, bi se banke v končni fazi lahko obrnile na državno centralno banko za finančno pomoč – kar je natanko isto, kar se dogaja sedaj, vendar s to razliko, da se v tem primeru denar ne bi nevarno multipliciral ter s tem povzročal inflacijo.

Privatnega bančnega sistema se namreč ne da več reševati s pritokom rezerv, ustvarjenih zgolj z vpisom v knjige z namenom podpiranja ekspanzije piramidnega posojanja skozi multiplikacijo kredita.

Banke so posredniki, ki v poslih priskrbijo denar. Če ga posojajo z obrestmi, ni denarja v obtoku nikoli dovolj. Problem se lahko zaobide z investicijskim oz. islamskim bančnistvom, kjer denar že obstaja, banke skupaj zgolj zberejo investitorje za projekte, ki potrebujejo financiranje. Banka omogoči posel ter izda delnice. Posel je skupni projekt. Investitor ima dobiček samo, če podjetje posluje z dobičkom. Podjetje pa posluje z dobičkom zgolj, če proizvaja dobre dobrine in storitve.

Posamezniki in podjetja potrebujejo posojila in ta se lahko ustvarijo iz nič skozi 100% rezervni sistem, tako kot se to dogaja danes. Razlika je v tem, da bi denar izdajala vlada, obresti na to pa bi se porabile nazaj za javne projekte. Tako bi dobiček bogatil celotno skupnost in ne zgolj peščico 'elitnih' posameznikov.

Kako bi se tak prehod lahko izvedel? Verjetno bi bilo najbolj smotrno počasno dvigovanje zahtevanih rezerv vse do 100%.

3.) Depoziti občanov

Vendar pa, če bi banke izgubile možnost posojati depozite večkrat, bi verjetno izgubile **zanimanje za shranjevanje depozitov**. Kaj bi jih lahko nadomestilo? V bistvu so potrebe posameznika kar se tiče depozitov precej preproste. Potrebuje varen prostor, kjer lahko shrani denar ter ga na praktičen način dostavi do drugih. Te storitve bi lahko izvajala vladna agencija, nekaj podobnega kot ameriška U.S. Postal Service (1911 - 1967). Le-ta je v zameno za depozite izdajala obveznice, ki so garantirale letne obresti, ter depozitne certifikate in denarna naročila (money orders). Današnja inačica podobnega sistema bi morala biti posodobljena, da bi odgovarjala modernim zahtevam. Ker bi ta funkcija padla pod okrilje ene vladne službe (centralne banke s svojimi izpostavami), ne bi bilo tolikšne potrebe prenakazovati denar na druge račune, s čimer bi se zmanjšali tudi stroški, ki so s tem povezani. Komercialne banke po tem predlogu bi morale zapreti svoje depozitne storitve ter se preimenovati, morda v 'privatne finančne institucije', s čimer bi se izenačile s pokojninskimi in vzajemnimi skladi, zavarovalnicami, ipd. Banke tako ne bi potrebovale tolikšnega števila izpostav, deloma bi jih lahko pokupila centralna banka za vzpostavitev svojih hranilnic. Privatne finančne institucije bi prav tako lahko najemale posojila od

centralne banke tako kot banke danes, vendar pa bi bile obresti postavljene tako visoko, da bi jih to odvrčalo od manipulativnih iger na denarnih trgih.

4.) Kreditne kartice

S tem sistemom bi zasebno **izdajanje kreditnih kartic** postalo zgodovina. Vendar pa je to pomemben del današnje družbe in trgovanja, kako bi torej dosegli, da bi se ta storitev obdržala? Teoretiki od Cotton Mathersa do Benjamina Franklina in Michaela Lintona trdijo, da je denar v bistvu kredit, predujem na podlagi človekove obljube za vračilo. Izvira iz te obljube in ne iz depozita nekoga drugega na banki. Kar je narobe z današnjim sistemom je to, da gredo obresti v žepe bank, ki za izdajo predujmov niso zastavile ničesar svojega. Problem bi se lahko rešil s tem, ko bi se izdajanje predujmov na kreditnih karticah preneslo na resnično nacionalne banke, ki bi delovale kot agenti vlade oz. parlamenta, edinih pristojnih za izdajo nacionalnega denarja. Storitve kreditnih kartic so v resnici podaljšek depozitnih funkcij bank. Ko uporabimo kreditno kartico, gre denar iz našega računa, ne iz računa nekoga drugega. Naša obljuba plačati postane lastnina ter obenem obveza banke, ne da bi se v posel vpletalo denar banke ali denar kogarkoli drugega. Institucija, ki bi skrbela za take transakcije kreditnih kartic, bi bila pooblaščenca za oboje – depozite ter za izdajo kreditnih predujmov. Vladna bančna agencija te vrste ne bi imela nobenih želja po dobičkih, zato ne bi ljudi odirala z velikmi obrestmi. Kredit bi se lahko dajal z razumnimi obrestmi, ki bi bile fiksne, pod določenimi pogoji bi se celo lahko izdajal celo brez obresti.

5.) Problem derivativov

Danes je 97% vrednosti derivativov v ZDA v lasti 5 bank, med katerimi sta največji JPMorgan Chase ter Citibank. JPMorgan Chase jih ima v vrednosti okoli 57 trilijonov \$, kar pomeni da za vsak dolar svoje neto vrednosti, banka riskira okoli 7.5 \$. Vse, kar je treba, je da propade malo več kot 13% derivativov in celoten kapital banke bi bil čez noč izbrisan.

Za razliko od normalnih iger na srečo (casinoji, loterije, ipd.) trgovanje z derivativi ni obdavčeno, kar je eden izmed razlogov, da lahko banke z računovodskimi triki prikazujejo svoje bilance kot likvidne. S preprosto majhno obdavčitvijo (predlagatelji menijo, da bi bil morda dovolj 0.1%), bi njihovo trgovanje postalo vidno pred javnostjo. Tako bi se bržkone razkrilo, da je mnogo velikih bank v resnici že bankrotiranih. Za to ne bi bila potrebna parlamentarna preiskava. Bankrotirane banke bi lahko prevzela država po principu vlaganja sredstev v zameno za njihove deleže ter se s tem izognila obtožbam o nacionalizaciji. S takšnim manevrom pa bi se rešilo še nekaj drugim problemom, saj so te velike banke vpletene v predatorski kapitalizem, kratko prodajo, manipuliranje deviznih trgov ter uničevanje podjetij.

6.) Problem obresti

Danes se količina denarja v obtoku širi skozi nakup vladnih obveznic s strani centralne banke ter komercialnih bank. Le-te plačajo z denarjem, ki so ga ustvarile iz praznega zraka. Banke posojajo kredite ter zaračunavajo obresti zanje, kar ustvarja 'nemogoče pogodbe', kajti denarja ni nikoli ustvarjenega dovolj, da se odplača obrestne zahteve.

Obresti so vključene v vse stopnje produkcije in trgovanja. Ocenjuje se, da kumulativne obresti tako dosežejo polovico končne cene izdelka. To pomeni, da bi eliminiranje obresti lahko cene eventuelno prepolovilo.

V sistemu brez državnega dolga ter brez obresti na posojila bi se dolg potrošnika moral regulirati sam. To dobro ponazarja že omenjeni LETS sistem. Preprost primer:

Maja speče piškote za Janeza, ki ji plača z enim LETS kreditom tako, da ga odvzame iz svojega računa ter ga prenese na njenega. S tem je pravkar ustvaril denar. Janez opere Špelin avto in za to dobi en kredit od nje, kar zbalansira njegov račun. Špela pomaga Maji na vrtu ter za to prejme en kredit in tako so vsi računi zopet na ničli.

Če to prenesemo na širšo skupnost – narod, potem bi se denar ustvarjal takrat, ko bi državljani vzeli kredit iz banke, ki bi bila lasti skupnosti. Denar dandanes nastaja na popolnoma enak način s to razliko, da ga ustvarjajo zasebni bankirji. Toda monetarnega sistema brez obresti ne moremo pričakovati kaj kmalu, poleg tega imajo obresti določene prednosti, kot npr. vzpodbujajo dolžnika k plačilu, ponujajo neko kompenzacijo posojilodajalcu za uporabo njegovega denarja ter omogočajo upokojenjem zanesljiv dohodek. Kako obdržati te prednosti ne da bi sprožili problem 'nemogoče pogodbe'?

Problem je mogoče rešiti tako, da bi bila edina entiteta v državi, pooblaščenca za posojanje z obrestmi, država sama. Obresti bi šle nazaj k državi in le-ta bi denar vrnila nazaj v skupnost oz. deloma porabila za financiranje nujnih državnih služb. Na ta način državi ne bi bilo treba vedno znova tiskati novega denarja za pokritje razlike med glavnico in obrestmi.

Kako bi to delovalo v praksi? Država bi izdala npr. 110 EUR, od tega bi 100 EUR posodila z 10% obrestmi, 10 EUR pa bi porabila za javne projekte. Teh 10 EUR že predstavlja 10% obresti, ki bi eventuelno pritekale nazaj k državi skupaj z glavnico, 100 EUR. Tako ne bi bilo treba vedno znova tiskati novega denarja, temveč bi se le-ta zgolj recikliral. V primeru večjih družbenih potreb po denarju (npr. naravne katastrofe), bi se natisnilo toliko denarja, kolikor bi se ga potrebovalo za projekte (delo in material). Tako bi se izognili inflaciji, saj bi se dotok denarja povečal skupaj s povpraševanjem. Še več, davki ne bi bili potrebni.

To je idealen scenarij, ki bi zahteval poddržavljenje vseh finančnih institucij, ki danes tako ali drugače posojajo denar. To je za večino ljudi na zahodu trenutno nepredstavljivo, zato bi bil trenutno morda bolj primeren polovičen sistem, pol zaseben in pol državen. Vlada bi bila prvi izdajatelj in posojilodajalec, privatne finančne institucije pa bi reciklirale ta denar v obliki posojil. Obresti bi še vedno šle v njihove zasebne žepke, toda ne v takem velikem obsegu kot danes. Dotok denarja bi se tako še vedno moral povečevati, da bi pokrili obresti, vendar manj. Kakšna pa bi morala biti količina letno sproščenega denarja, da bi se izognili nevarnosti inflacije?

E. H. Brown pravi, da je l. 2006 ameriški BDP znašal 12.98 trilijona \$, medtem ko je bil celoten dohodek prebivalstva 10.23 trilijona, od česar je bilo 10% investiranega in ne porabljenega za dobrine in storitve. To pomeni, da je bila kupna moč 3.77 trilijona \$ manjša kot skupna cena prodanih dobrin in storitev. Kje so potrošniki dobili teh 3.77 trilijona? Sposodili so si ga od bank, ki so denar ustvarile z računovodskim vnosom v knjige. Namesto njih bi lahko država l. 2006 izdala 3.77 trilijona \$, ne da bi povzročila dodatno inflacijo. Kaj bi se lahko naredilo s tako veliko vsoto denarja? Poročilo Združenih narodov iz l. 1995 omenja, da bi zgolj 80 milijard \$ prepolovilo vso svetovno lakoto ter revščino. Poleg tega bi

se lahko investiralo v stanovanja, ki bi tako postala bolj dostopna, ter v obnovljive vire energije (solarna, geotermalna, vetrna ter energija plimovanja).

Islamski svet je bolj naklonjen ideji brezobrestnega posojanja, saj Koran prepoveduje zaračunavanje obresti. Vendar pa so bankirji zaobšli tudi to zapoved, saj se v praksi ponavadi dogaja, da banke namesto obresti zaračunajo honorar. Na primer: v imenu stranke kupijo posest ter jo prodajo stranki za višjo ceno. Islamski puritanci temu nasprotujejo ter se še vedno držijo stare interpretacije obresti. L. 2007 je iranski predsednik zagovarjal vrnitev k sistemu brez obresti ter imenoval novega guvernerja centralne banke. Ta odločitev bi bila lahko pravi razlog zakaj se je zahod obregnil ob Iran.

Eden izmed problemov, zakaj bi bile banke nenaklonjene posojanju brez obresti, je tekmovalna narava bančnega trga. Vendar pa na Danskem in Švedskem že obstajajo brezobrestne hranilnice in posojilnice. Te so zasnovane v združni obliki (co-operative) brez namena generiranja dobička. So zgolj ponudnice storitev, ki za pokritje stroškov zaračunajo honorar.

Negativna stran posojil brez obresti je, da bi lahko povzročila nepremičninski balon, če ne bi bila dobro nadzirana. Problemu bi se lahko izognili z določitvijo ustreznih plačilnih in dohodkonih zahtev ter s skrajšanjem odplačilnih rokov.

Druga nevarnost bi bila v uporabi teh lahkih posojil na borznem trgu (tako kot se je to dogajalo na Japonskem). Problem je rešljiv s tem, da bi bil kredit na voljo zgolj za trdne, prave dobrine in ne za špekuliranje, investiranje za dobiček ali kratko prodajo (t.i. real bills doctrine).

Posojila brez obresti so morda še precej let stran, vendar pa bi za začetek lahko izdajali posojila s fiksnimi in skromnimi obrestmi, kar bi posojanju povrnilo zanesljivost.

7.) Lokalne oblasti

Zavoljo zaščite državne valute, lokalnim oblastem ne bi bilo dovoljeno izdajanje denarja. Namesto tega bi lahko dobile od države brezobrestna posojila za smiselne javne projekte. Danes so javni projekti večinoma neprofitabilni, ker so kreditirani z obrestmi, kar njihovo ceno mnogokrat poveča. Dober primer je most Humber v Angliji (odprt l. 1981), ki je stal 98 milijonov funtov, toda do l. 1992 je dolg zaradi obresti narasel na 439 milijonov. Vskočiti je morala vlada z donacijami. Most je sicer vsako leto prinašal dobiček in če bi bil financiran z brezobrestnim posojilom, bi se projekt z leti sam poplačal.

Kako bi se posojila lokalnim skupnostim lahko vrnila? Ena možnost so davki, vendar boljša opcija leži v tem, da bi lokalne oblasti zbrale sredstva skozi podjetne iniciative, ki bi pobirale honorar za svoje storitve.

Primer podobno (in dobro) delujočega sistema je **otok Guernsey**, ki se nahaja približno 75 milj južno od Velike Britanije. L. 1816 so se njegovi morski zidovi rušili, njihove ceste so bile blatne in ozke. Dolg je znašal 19.000 funtov, medtem ko je bil celotni letni prihodek otočanov zgolj 3.000 funtov, od katerih so morali plačati 2.400 za plačilo obresti.

Potem pa je lokalna vlada začela izdajati lasten denar, ki je bil obresti prost. V razmaku parih desetletij je nekajkrat izdala vladne bankovce za javne projekte (morski zidovi, ceste, cerkve, šole, trgi,...). Količina denarja se je močno povečala, vendar ni bilo inflacije. Do l. 1958 so izdali 542.000 funtov brez inflacije.

Guernsey ima davek na dohodek, a je relativno nizek (20%) ter preprost in brez 'lukenj'. Nima davka na dediščino ter je brez vladnega dolga. Komerzialne banke poslužujejo zasebne kliente, vendar vlada nikoli ne gre v dolg. Že skoraj dve stoletji izdaja svoj denar; med tem časom se je količina denarja povečala za 25 x pa vendar je njena ekonomija ostala stabilna, cvetoča in brez inflacije.

Drugi primer je zvezna država ZDA **Severna Dakota**. Le-ta je edina v Ameriki, ki ima lastno banko. Ustanovljena je bila l. 1919 z namenom pomagati malim kmetom in podjetnikom izpod primeža želniških podjetij ter bank iz drugih zveznih držav. Danes deluje kot centralna banka in opravlja podobne funkcije kot izpostave FR, vendar se od nje bistveno razlikuje.

Deleži FR so v rokah privatnih bank, medtem kot je Banka Severne Dakote (BSD) 100% v državni lasti. Od nje se zahteva, da deluje v javnem interesu. Njen cilj je omogočiti stabilne finančne storitve z namenom podpirati poljedelstvo, trgovino in storitve v državi. Izogiba se rivalstvu s privatnimi bankami, tako da z njimi deluje kot partnerica. Večino posojil izdajajo lokalne banke, BSD sodeluje pri posojilu tako da deli rizik, zakupi in zniča obrestno mero in zakupi posojila in tako osvobodi lokalne banke, da lahko posojajo več.

Njena druga funkcija je omogočiti sekundarni trg za nepremičninska posojila, ki jih kupuje od lokalnih bank. To je državi pomagalo zaobiti nepremičninsko krizo, saj sekundarnega trga niso vodili posojilodajalci v senci, temveč država banka.

Ostale storitve, ki jih banka omogoča, so: garancije za podjetniške iniciative in študentska posojila ter nakup lokalnih obveznic. Banka prav tako financira državni proračunski primanjkljaj. BSD ima račun pri Federal Reserve, vendar pa njeni depoziti niso zavarovani pri FDIC. Zavarovani s strani zvezne države same, kar je razumna poteza v času, ko je FDIC blizu bankrota.

Več o tem si preberite v članku E. H. Brown:

<http://www.webofdebt.com/articles/pottersville.php>

Problem dolga tretjega sveta, mednarodna valuta ter mednarodni denarni standard

Večino današnjega dolga držav tretjega sveta imajo v rokah ameriške banke. Če bi se le-te spremenilo v zvezne agencije, bi lahko z lahkoto odpravile obstoječi dolg.

Odpis dolga je že bil tema v IMF, vendar gre povečini zgolj za prenos oz. prerazporeditev dolga iz revnejših na bogate države. Problem bi se lahko rešil, tako kot je bil ustvarjen – skozi računovodske knjige. V praksi bi to pomenilo, da bi se dolžniške obveznice preprosto ukinilo, vendar bi se jih še vedno obdržalo za potrebe bančnega računovodstva. Odpis dolga je pomemben, saj bi se skozi ekonomsko varnost zmanjšala nevarnost formiranja terorističnih skupin, zmanjšal pritisk na okolje ter zmanjšalo širjenje nalezljivih bolezni.

Toda odpis dolga je zgolj prvi korak. Če želimo povleči države iz revščine, bi bilo potrebno stabilizirati nacionalne valute, ki sedaj prosto drsijo na deviznem trgu, kjer so lahka tarča špekulantov z veliko denarja. Kako doseči stabilnost? Ena možnost je investiranje v derivative, vendar so le-ti dragi in riskantni, druga možnost je zlati standard, a se je izkazal za neprimerne. Tretja možnost je vezanje nacionalne valute na dolar, vendar pa valuta tako izgubi fleksibilnost ter eventuelno devalvira (nedavni primer je Venezuela).

Nekatere države kot Ekvador in El Salvador so šle še dlje ter preprosto spremenile svoje valute v dolarje. To je na kratki rok zmanjšalo obrestne mere in inflacijo ter stabiliziralo valuto. Vendar pa so se izdelki podražili, ko so valute sosednjih držav devalvirale. Prav tako so države izgubile nadzor nad izdajo denarja, dolarje lahko izdajajo le ZDA. Rezultat tega je bil zmanjšanje izdatkov za socialne programe, ki so prizadeli že tako revne prebivalce.

Nekateri kot rešitev omenjajo mednarodno valuto, toda kdo bi jo izdajal? Če bi jo izdajale države same, potem bi bil globalni dotok denarja ranljiv za neodgovorna ravnanja vlad. Po drugi strani, če bi valuto izdajala zgolj ena mednarodna institucija, npr. IMF, potem bi bil rezultat enak kot v primeru popolne 'dolarizacije', tokrat v svetovnem merilu. Je pa še tretja pot, ki jo predlaga World Constitution and Parliament Association. Namesto, da bi si države sposojale denar od centralne banke z obrestmi, bi bile pooblašene za uporabo lastnega brezobrestnega kredita. Tako bi zgolj monetizirale svoj kredit. Denar bi morale vračati v rednih obrokih, tako kot sedaj, in ko bi dosegle določen prag, si ne bi mogle več sposojati. Toda ker ne bi bilo obresti, bi lahko vrnilo dolg skozi produkcijo dobrin in storitev. Če še vedno ne bi mogle vriti dolga, bi v Svetovnem parlamentu lahko zaprosile za poravnavo, toda odločitve, kdaj in za koliko povečati dotok denarja, bi bila v njihovih rokah.

Dokler pa se taka radikalna sprememba ne zgodi, svetovna trgovina še vedno poteka v različnih valutah, ki so ranljive za špekulativne napade. Ta rizik je potrebno odstraniti, toda kako?

J. M. Keynes je predlagal, da bi bile valute vezane na košarico dobrin. Tako bi ena valutna enota predstavljala določeno težo, npr. v zlatu, srebru, bakru, govedini, žitu, volni, itd. Drugi zagovorniki tega sistema so Michael Rowbotham, Lyndon LaRouche in dr. Mahathir Mohammad. Verjetno pa je še najbolj uporaben predlog Fredericka Manna, ki je l. 1998 predlagal, da bi bile valute ovrednotene glede na indeks potrošniških cen (consumer price index – CPI). Ker pa njegovo jedro, ki se uporablja za določanje inflacije, ne vključuje dobrin z visoko stopnjo cenovne ranljivosti (hrana, energija, lastništvo nepremičnin), bi bilo potrebno te nujne stroške vključiti noter. Kako bi to potekalo v praksi?

Predpostavljajmo, da bi bila Mednarodna valutna enota (international currency unit - ICU) ekvivalentna indeksu potrošniških cen oz. dogovorjeni frakciji. 1. januarja tekočega leta nam računalniško vzorčenje vseh nacionalnih trgov pove, da je vrednost 1 ICU v ZDA 1 dolar. Iste dobrine, ki jih lahko kupimo za 1 dolar, stanejo v Mehiki 10 pesov in v Veliki Britaniji pol funta. Ko bi prečkali mejo iz ZDA v Mehiko, bi zamenjali 1 dolar za 10 pesov in s tem denarjem bi lahko kupili enako količino dobrin kot v ZDA. 10 pesov bi v Britaniji zamenjali za pol funta, a še vedno lahko kupili enako količino dobrin.

Vrednost valute bi bila tako določena z aktualnimi cenami na trgu in ne z njeno količino, s katero trgujejo špekulanti na mednarodnem trgu. Če bi bilo delo oz. dobrine cenejše v določeni državi, bi bilo zato, ker so tam bolj številne oz. dostopnejše. Valute ne bi bile več dobrine za trgovanje, temveč bi bile kuponi za mednarodno prepoznane vrednostne enote.

Določanje takega mednarodnega standarda bi potrebovalo nova mednarodna pogajanja oz. novi Bretton Woods.

Zaključki

Zasebno komercialno bančništvo, kot ga poznamo danes, je zastarelo, predatorski kapitalizem investicijskih bank pa je parazit, ki se zajeda v produktivnost. Mnogo bank je prikrito bankrotiranih in veliko držav je na dobri poti do tja.

Torej, katere spremembe so potrebne?

- Določene ustavne in zakonske dopolnitve, po katerih bi bila država edina pristojna izdajati denar v vseh njegovih oblikah.

Videli smo, da v obeh primerih, najsi je centralna banka v privatnih rokah kot npr. Federal Reserve ali v državni lasti kot npr. Banka Slovenije ali Bank of England, prihaja do zlorabe moči za zasebne interese, saj so centralne banke v izdajanju denarja ločene od države ter nad njimi ni nobenega pravega nadzora.

- Neodvisno nadzorstvo centralne banke in velikih bank - vpogled v vse njihove operacije, še posebej v operacije odprtega trga, položaj na trgu derivativov, manipuliranje denarnega trga ter uporabo računovodskih trikov za prikrivanje insolventnosti.
- Regulacija in kontrola derivativnega trga preko obdavčenja ali pa prepoved le-tega.
- Javni prevzem bankrotiranih bank ter uporaba njihovih podružnic, tako da služijo kot lokalne izpostave državne centralne banke. Le-te bi izvajale depozitne naloge ter izdajale kredite prebivalcem. Vsakršne obresti bi šle nazaj v državno zakladnico.
- Ukinitev multipliciranja denarja skozi frakcionalni rezervni sistem s strani zasebnih bank. Izdajanje zasebnih posojil bi bilo omejeno na recikliranje obstoječega denarja ali pa na posojanje novega denarja, ki bi ga izdala državna centralna banka.
- Postopno monetiziranje državnega dolga. V večini primerov bi se to lahko vržilo prek spleta v elektronski obliki.

- Izdajanje brezobrestnih kreditov lokalnim skupnostim za infrastrukturo in druge javne projekte.
- Pooblastitev parlamenta, da bi skozi državno zakladnico letno izdajal denar za programe, ki bi promovirali splošno blaginjo. Da bi se preprečilo inflacijo, bi se lahko nov denar porabil zgolj za projekte, ki bi prispevali nove dobrine in storitve v ekonomijo. Prav tako bi se izdaja letne količine denarja omejila z določenim pragom, npr. razliko med BDP ter nacionalno kupno močjo. Tako bi se ponudba izenačila s povpraševanjem.
- Pooblastitev parlamenta, da bi financiral javne programe, katerih storitve oz. produkti bi se prodajali ljudem za določen honorar ter tako vrnil denar nazaj v zakladnico (npr. obnovljivi viri energije). Tako bi se davki postopno znižali.
- Postopna odprava davka na dohodek.
- Začetek novih pogajanj za nove mednarodne monetarne standarde, novi Bretton Woods, ki bi eliminiral dolg držav tretjega sveta, vezal menjalniške tečaje na košarico dobrin ali pa na faktorizirani indeks potrošniških cen, vzpostavil regulative oz. prepovedal špekuliranje ter omogočil brezobrestna posojila v mednarodni valuti.
- Ostale domače reforme, ki bi bile potrebne, bi vključevale: javno financirane volitve, reformo medijev (razbijanje njihovega monopola), reformo pravil lobiranja, temeljno univerzalno zdravstveno zavarovanje ter ojačanje zakonov o obveznicah.

S postopnimi spremembami, ki so nanizane zgoraj, bi današnji sistem lahko spremenili v svoboden, pošten in dolga prost. Končni rezultat sprememb bi se odražal v:

- eliminiranju davka na dohodek
- eliminiranju državnega dolga, ki pohablja mlajše generacije
- sprostitvi sredstev, potrebnih za javne projekte (infrastruktura, hiše, obnovljivi energetski projekti)
- socialnem sistemu, ki bi podpiral upokojence, in ki bi zamenjal pokojninski sistem, zaradi katerega se danes delavci mnogokrat držijo morečih služb, delodajalci pa težje tekmujejo na mednarodnih trgih
- eliminiranju 'gospodarskih ciklov'
- razpoložljivosti posojil z obrestnimi merami, ki ne bi bile podvržene nepredvidenim manipulacijam zasebnih centralnih bank
- eliminaciji velikih valutnih devalvacij in ekonomskih vojn

Te spremembe so tako ali drugače povečini že bile del zgodovine in so uresnišljive tudi danes. Da bi postale resničnost, pa mora med ljudmi zrasti zavedanje o trenutnem položaju našega denarnega sistema ter o možnih alternativah.

Še naprej se izobražujte o tej temi ter budno spremljajte aktualna dogajanja (povezave in viri spodaj). Podprite posameznike, ki si prizadevajo za transformacijo sistema v bolj preglednega in poštenega. Prav tako informirajte odgovorne ljudi in od njih zahtevajte konkretne spremembe.

Predvsem pa, posredujte to besedilo naprej čimvečim ljudem.

Povezave in viri

Knjige in publikacije

- 1.) Bernard Lietaer: The Future of money
<http://www.lietaer.com/>
- 2.) Chicago Federal Reserve: Modern Money Mechanics
http://www.bibliotecapleyades.net/archivos_pdf/money_mechanics.pdf
- 3.) Ellen Hodgson Brown: Web Of Debt
www.webofdebt.com
Knjiga je deloma dostopna na Google Books
- 4.) G. Edward Griffin: The Creature from the Jekyll Island
<http://www.realityzone.com/info.html>
- 5.) John Perkins: Confessions of an economic hitman
- 6.) John Perkins: The Secret history of the American empire
<http://www.johnperkins.org/>
- 7.) Operation Northwoods
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20010430/northwoods.pdf>
- 8.) Stephen Zarlenga: The Lost science of money
<http://www.prosperityuk.com/prosperity/articles/zarlenga.html>
<http://www.prosperityuk.com/prosperity/articles/zarlenga.html> (intervju)
- 9.) Svetovna banka: Slovenia – From Yugoslavia to European Union
<http://www-wds.worldbank.org>
- 10.) Tanja Manfreda: Tolarski blagajniški zapisi Banke Slovenije (diplomska naloga)
http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/manfreda2054.pdf
- 11.) Uni Credit Banka: France Arhar – Bančni rezultati za leti 2006 in 2007 so deformirani (intervju)
- 12.) Webster G. Tarpley: Depression recovery program
<http://tarpley.net>

Revije in časniki

13.) Delo (28.1.2009): France Arhar o razmerah na finančnih trgih

<http://www.delo.si/clanek/75105>

14.) Finance: Kaj so hedge skladi

<http://www.finance.si/267861/Kaj-so-hedge-skladi>

15.) Finance: Pezdir – Banka Slovenije je ščitila bančni kartel

<http://www.finance.si/267680/Pezdir-Banka-Slovenije-je-%B9%E8itila-ban%E8ni-kartel?src=rad030110>

16.) Finance: Monika Weiss – Rigelnikova banka dobila 100 milijonsko državno jamstvo

<http://www.finance.si/267315/Rigelnikova-banka-dobila-100-milijonsko-dr%BEavno-jamstvo/rss>

17.) The Financial Times: Slovenia – A special report

<http://media.ft.com/cms/7ff84498-ddce-11de-b8e2-00144feabdc0.pdf>

18.) Mladina: Časovna banka Slovenije

http://www.mladina.si/dnevnik/14-07-2009-casovna_bank_a_slovenije/

Spletne strani in blogi

19.) American Monetary Institute

<http://www.monetary.org/index.html>

20.) Banka Slovenije

<http://www.bsi.si/>

21.) Banka za mednarodne poravnave

<http://www.bis.org/>

22.) Bob Chapman

<http://theinternationalforecaster.com/>

23.) Catherine Austin Fitts

<http://solari.com/blog/>

24.) Časovna banka Slovenije

<http://www.casovnabanka.si/>

25.) Evropska centralna banka

<http://www.ecb.int>

- 26.) Free Gold Money Report
www.fgmr.com
<http://www.fgmr.com/on-the-cusp-of-hyperinflation.html>
- 27.) Freedom Force International
<http://www.freedomforceinternational.org>
- 28.) Gerald Celente
<http://www.geraldcelente.tk/>
<http://www.trendsresearch.com/>
- 29.) Gold Anti-Trust Action Comitee (GATA)
<http://www.gata.org/>
- 30.) Grameen Bank
<http://www.grameen-info.org/>
- 31.) Ithaca HOURS
<http://www.ithacahours.org/>
- 32.) John Pilger
<http://www.johnpilger.com/>
- 33.) Max Keiser
<http://maxkeiser.com/>
- 34.) Mednarodni denarni sklad
<http://www.imf.org>
- 35.) NORFED
<http://www.norfed.org/>
- 36.) Ron Paul
<http://www.campaignforliberty.com/>
- 37.) Svetovna banka
<http://www.worldbank.org/>
- 38.) Svetovna trgovinska organizacija
<http://www.wto.org/>
- 39.) Totnes Pound Project
<http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home>

Video

40.) Alex Jones: Fall of the Republic

<http://www.youtube.com/watch?v=VebOTc-7shU>

41.) Alex Jones: The Obama Deception

<http://www.youtube.com/watch?v=eAaQNACwaLw>

42.) Ben Bernanke: zaslišanje pred kongresom

<http://www.youtube.com/watch?v=n0NYBTkE1yQ>

43.) John Perkins: Intervju

<http://www.youtube.com/watch?gl=IL&hl=en&v=yTbdnNgqfs8>

44.) John Pilger: Obama and Empire (predavanje)

<http://www.youtube.com/watch?v=gXL998q7skI>

Wikipedia

45.) Derivativi

[http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_\(finance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_(finance))

46.) Futures

http://en.wikipedia.org/wiki/Futures_exchange

47.) Kolateralne dolžniške obligacije (Collateral Debt Obligations)

http://en.wikipedia.org/wiki/Collateralized_debt_obligation

48.) Obama – administracija

http://en.wikipedia.org/wiki/Obama_Cabinet#Personnel

49.) Sistem LETS

http://en.wikipedia.org/wiki/Local_Exchange_Trading_Systems

50.) Skupina tridesetih – Group of Thirty

http://en.wikipedia.org/wiki/Group_of_Thirty

Zakoni

51.) Ustava Republike Slovenije

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=28&showdoc=1>

52.) Zakon o Banki Slovenije 1991

http://www.uradni-list.si/_pdf/1991/Ur/u1991001.pdf

53.) Zakon o Banki Slovenije 2006

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&cl=B&mandate=-1&o=10&new=1#list>

54.) Zakon o bančništvu

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&new=1&cl=B>